

A close-up portrait of an elderly man with white, curly hair and glasses, wearing a dark suit jacket, white shirt, and dark tie. The image is overlaid with a semi-transparent orange filter. The text is positioned in the lower right quadrant of the image.

**CARLES
MIRALLES I SOLÀ**
SESSIÓ EN MEMÒRIA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ FILOLÒGICA
BARCELONA, 2017

Carles Miralles i Solà

Sessió en memòria

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES, LXVII

Carles Miralles i Solà
Sessió en memòria

Sala Prat de la Riba
28 de gener de 2016

BARCELONA
2017

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Carles Miralles i Solà : sessió en memòria : Sala Prat de la Riba, 28 de gener de 2016. —
Primera edició. — (Semblances biogràfiques ; 67)
A la coberta: Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica. — Bibliografia. — Conté: Carles Miralles:
una llengua de cultura, una cultura de la llengua / per Joan A. Argenter. Com qui no vol la cosa /
per Jaume Cabré. Una vocació d'hel·lenista / per Montserrat Jufresa. Espais de trobada / per Joaquim
Mallafre. La presència de Carles Miralles a l'Institut / per Mariàngela Vilallonga. Els estudis
de literatura catalana / per Eulàlia Miralles. De viva veu : recordant Carles Miralles / per Josep Piera
ISBN 9788499653570
I. Miralles, Carles, 1944-2015, entitat homenatjada II. Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica
III. Col·lecció: Semblances biogràfiques ; 67
1. Miralles, Carles, 1944-2015 2. Hel·lenistes — Catalunya — Biografia
3. Poetes catalans — S. XX — Biografia
929Miralles, Carles

Coordinació de l'edició: Gabinet de la Presidència

© dels autors dels textos
© 2017, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: abril del 2017

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Compost per Foletra, SA
Imprès a Service Point FMI, SA

ISBN: 978-84-9965-357-0
Dipòsit Legal: B 9991-2017

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Taula

Homenatge a Carles Miralles i Solà	7
Presentació <i>per Joandomènec Ros</i>	9
Presentació <i>per Laura Borràs</i>	13
Carles Miralles: una llengua de cultura, una cultura de la llengua <i>per Joan A. Argenter</i>	17
Com qui no vol la cosa <i>per Jaume Cabré</i>	25
Una vocació d'hel·lenista <i>per Montserrat Jufresa</i>	31
Espais de trobada <i>per Joaquim Mallafrè</i>	39
La presència de Carles Miralles a l'Institut <i>per Mariàngela Vilallonga</i>	43
Els estudis de literatura catalana <i>per Eulàlia Miralles</i>	55
De viva veu. Recordant Carles Miralles <i>per Josep Piera</i>	63
Cloenda <i>per M. Teresa Cabré</i>	77

Homenatge a Carles Miralles i Solà

Aquesta semblança recull els textos de la sessió d'homenatge a Carles Miralles i Solà, que va tenir lloc a la Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans, el dia 28 de gener de 2016, amb motiu del primer aniversari de la seva mort (1944-2015).

La sessió s'obrí amb la presentació de Joandomènec Ros, president de l'IEC, i de Laura Borràs, directora de la Institució de les Lletres Catalanes. La primera mesa d'intervencions estigué formada pels membres de la Secció Filològica Joan A. Argenter i Jaume Cabré, i per Montserrat Jufresa, presidenta de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics (IEC). A continuació, a manera d'*intermezzo*, Victòria Fernández (violí) i Paul Perera (piano) interpretaren la *Sonata n. 4*, «Siciliana», de J. S. Bach; *Melodia*, de C. W. Gluck; *Adagio en mi major*, «KV 261», de W. A. Mozart, i *Soneti de la rosada*, d'Eduard Toldrà. La segona mesa estigué formada per Joaquim Mallafrè i Mariàngela Vilallonga, membres de la Secció Filològica, i Eulàlia Miralles, filla de l'homenatjat i professora de la Universitat de València. Com a colofó, Josep Piera, membre de la Secció Filològica, posà veu a la poesia de Carles Miralles en un recorregut per la seva producció poètica, des de *La terra humida* (1965) fins a *Mans lentes d'aigua* (2001). Finalment, M. Teresa Cabré, presidenta de la Secció Filològica, clogué l'acte.

Presentació

Hi ha tres moments en la història recent en què Carles Miralles ens va delectar amb la seva paraula justa i encertada; els dos primers van ser en aquesta casa, atenent una sol·licitud de la Presidència de l'Institut, perquè vàrem entendre que, com a intel·lectual, ell era la persona més adient per adreçar-nos la paraula en dues ocasions ben significatives.

1) El discurs patriòtic pronunciat amb motiu de la Diada Nacional de Catalunya, el setembre de 2013: «Virtut de la paraula, virtut de la poesia» (notin quin tema va triar per a un discurs qualificat de patriòtic). N'esmentaré alguns fragments:

«La poesia transforma el món: en mostra les diverses cares; va més enllà de la realitat de cada dia, o del que solem anomenar realitat; sense que això impliqui que no la mostri, la realitat. Transforma la realitat amb els mots del diccionari; amb els que usem per a entendre'ns, però component-los de manera única, en un conjunt on cada mot pugui ser entès, per ell mateix, més enllà de l'ús de cada dia. En el fulgor d'aquesta transformació, la paraula revela la seva virtut plena: en l'absolut i en el temps, en l'origen i sempre, ara i sempre. Per la paraula aflora, més enllà, la virtut de la poesia.

»Per damunt dels valors en si, com si fossin preceptes inalterables, la capacitat d'enraonar, el respecte a la paraula (abans i després de dir-la), hauríem de tornar a posar-los en el centre, al bell mig de la vida dels humans; que la veritat sigui filla del temps o que només existeixi a trossos no justifica l'engany i la corrupció, ni ens eximeix d'usar les paraules, en la ment i en el diàleg, per a continuar vinculant-la amb la justícia.

»Ara i aquí, han estat els poetes que ens han salvat els mots, com deia Espriu que era el sentit i el destí de la poesia. I la poesia, hem de voler que ens guiï cap al futur, cap a un món que, obert a les descobertes i aplicacions tecnològiques, tingui

sempre present que també el futur, com el passat, serà i va ser construït amb les paraules de tots, enraonant».

2) La ponència sobre cultura en els seminaris *Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur*, del novembre de 2013. (El resum dels debats ha estat publicat i es pot consultar en línia.)¹ N'he extret aquests fragments:

«En la tradició occidental, la cultura ha tingut sempre aquesta doble dimensió: és individual i és col·lectiva. En la modernitat, l'accés a la cultura ha estat viscut com un objectiu democràtic; també combinant els mèrits o qualitats de cadascú amb el deure i la satisfacció de tots de mantenir el llegat cultural i acréixer-lo. El fonament de mantenir la cultura i acréixer-la és l'educació, que ha de ser assegurada a cada ciutadà pel seu estat.

»L'accés a la cultura va ser en la modernitat aspiració i lluita dels treballadors, sobretot d'ençà de la revolució industrial. El procés en virtut del qual el capitalisme va integrar aquesta aspiració es troba en l'arrel mateixa del problema de la cultura avui. La classe dominant va permetre als treballadors accedir als mitjans materials per a anar-s'hi acostant (com ara equipaments, ajuts econòmics) però sense arribar-hi plenament; així la cultura pròpiament dita esdevingué alta mentre l'altra, l'accessible, es quedava en popular; popular, a més, no en el sentit de tradicional sinó en aquest sentit de no alta, però implicant l'escissió, en el seu àmbit, entre rural i urbana. Els treballadors van ser convertits en consumidors i la cultura va tendir a fer-se consumible per ells. L'ambició dels treballadors era d'entrada política, social, i el mercat la va convertir en econòmica per al consum.

»L'objectiu de l'escola i de la casa és formar bons ciutadans, participants en una cultura que abracci tota la vida, des de la responsabilitat individual, l'autoco-neixement i l'autoexigència moral, fins a la relació de cadascú amb els altres. La dignitat i la llibertat són condició de la cultura.

»D'altra banda, la cultura no és només la d'una llengua o la d'un lloc; és també el conjunt de les cultures dels humans, la participació de les diverses comunitats i llengües en la cultura universal. Cada cultura és també la manera com cada comunitat participa en la cultura de tota la humanitat.

»La cultura és patrimoni i creació. I tingui o no la llengua com a pern, la cultura no rau només en els textos. Com a patrimoni, és missió de l'estat assegurar-ne la conservació i garantir-hi l'accés al ciutadà. Com a creació, és missió de l'estat incentivar-ne el conreu (des de la recerca i l'estudi fins a la invenció i a la composició) i contribuir-hi aportant els mitjans per a la seva excel·lència i difusió».

I una consideració que jo aprecio especialment:

1. A. BOTRAN, R. FRANQUESA i M. GIMENO (ed.) (2014), *Qüestions d'estat: Reflexions per al país del futur*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans i Òmnium Cultural, també disponible en línia a <publicacions.iec.cat>.

«[...] no és convenient separar el patrimoni escrit en general i artístic del patrimoni ambiental. La trista depredació urbanística del litoral català haurà de reconduir-se com una política de restitució del medi ambient. Els grans temes de cultura de les ciutats són inseparables de la política urbanística (barris, equipaments, etc.).

»[...] motivar la participació dels ciutadans correctament (incentivar l'ús responsable i plaent dels béns culturals, més enllà d'aconseguir que els museus siguin molt visitats i l'espai de les biblioteques sigui més usat), això és un indicador de la cultura d'un país, i és un tema d'estat: depèn ben cert de les prioritats i aficions i capacitats de cada ciutadà, però és un tema d'estat, perquè indica el nivell cultural real (no únicament estadístic) d'un país.

»La proposta que aquí s'esbossa [...] és clarament la de considerar la cultura no com una aportació o un conjunt d'aportacions a la societat sinó com el perni de la societat, com l'eix que l'articula. La cultura possibilita la política, li dóna contingut i forma. Un cop articulada la política, correspon és clar a la política respondre als temes concrets, específics, de la cultura, però sense la cultura com a fonament la política només és ordenació del dia a dia, més o menys gestió [...].

»Moltes veus han demanat, assenyadament, un discurs de fons per al procés que la societat catalana té en marxa. La cultura n'hauria de ser l'ànima. Un projecte de col·lectivitat basat en la cultura, que pensi els grans temes des de la consciència que són culturals, tots ells, que reclamen plantejaments prou universals encara que les solucions siguin d'aplicació concreta; un projecte així podria ser el discurs de fons d'una societat més enraonada i més sensible, o sigui, més justa».

3) El parlament en l'homenatge que se li féu a la Universitat de Barcelona, el setembre del 2014. En Carles parlà en darrer terme, ja molt tard. La malaltia feia que les frases, ben punyents i àdhuc iròniques, fossin separades per llargs hiatus de silenci. Als que hi assistírem ens preocupava que no es cansés, perquè feia molt temps que l'acte havia començat i era tard; però en Carles seguia abocant frases ben coherents, de manera intermitent, com si deixés que paíssim allò que ens deia, que hi reflexionéssim allà mateix. Parlà dels seus inicis a la universitat, de la tasca de professor i d'estudis. Ens va dir moltes coses sentides i importants, però jo em quedaria amb aquestes frases:

«Des del punt de vista de la cultura es fa imperiosament necessari que la universitat destrui què és fonamental i què no és fonamental de la mateixa manera.

»A la universitat es transmet saber i se'n crea.

»La universitat ha infravalorat els bons professors, entre altres coses perquè l'altra cara de l'excel·lència docent és l'exigència (que demana dels estudiants que per ser tinguts per tals estudiïn)».

Aquestes són algunes pinzellades de l'home savi, culte, estudis dels clàssics grecs i catalans, poeta, conreador i creador de la cultura que ell demandava de la

universitat, d'aquest país i del món. Permetin-me que resumeixi en una frase allò que, a parer meu, en Carles Miralles ens va dir en aquests discursos i, de fet, al llarg de tota la seva vida activa, fins al darrer moment de lucidesa: «Catalunya serà culta, o no serà».

JOANDOMÈNEC ROS
President de l'IEC

Presentació

Moltes gràcies, president, moltes gràcies a tots, us saludo molt afectuosament i, de manera molt especial, a la família del professor Carles Miralles.

Gràcies per haver-me convidat a formar part d'aquest acte, perquè, per l'estima que personalment tenia al professor Miralles, em feia molta il·lusió ser aquí i agraeixo molt que m'hagin convidat a prendre la paraula perquè, a més a més, el professor Carles Miralles va estar molt vinculat a la Institució de les Lletres Catalanes: com a vocal de la Junta de Govern, amb reunions mensuals en les quals les seves aportacions sempre eren imprescindibles, acompanyant-nos en la nostra feina a mi mateixa i al degà de la Institució, el senyor Francesc Parcerisas, que a més era amic personal i company de generació i de vida del professor Carles Miralles; i també com a membre del Consell Assessor, juntament amb algunes de les persones presents que també en formen part. Per tot això, la nostra relació, més enllà de la universitat, era intensa i molt cordial. Ho vaig explicar en l'obituari que vaig fer quan ara fa un any ens va deixar: els seus setanta anys van ser objecte d'algunes bromes de l'última sessió de la Junta de Govern, en què vam establir com a nota de tall per a començar a fer homenatges en vida als nostres autors els setanta anys, i la llista la finalitzaven el Carles Miralles i el Francesc Parcerisas, que van fer broma sobre que eren «els més joves dels vells». Va ser una sessió en què, com sempre, la seva ironia, el seu sentit de l'humor, feien que tot fos molt més fàcil. La veritat és que ningú podia imaginar llavors el que li va passar, i ell mateix fins i tot feia broma i era capaç de ridiculitzar una mica la situació en què es trobava per distanciar-se'n, amb la ironia, dient que tota la vida l'havia dedicada al món de la literatura grega i llatina i, ara, per culpa d'un vocable llatí com era un *ictus*, doncs això el separava de la dedicació a Èsquil, que era allò en què estava treballant en aquell moment.

Vista la trajectòria del professor Carles Miralles, de la qual avui tots farem memòria, en tots els seus aspectes, en totes les seves múltiples facetes i experteses, doncs realment és una trajectòria absolutament admirable, basada en l'amor a la paraula, al coneixement, i la praxi d'aquest amor a la paraula no només es projecta en els estudis, sinó també en el conreu de la poesia. Va publicar fins a deu poemaris, va ser el primer guanyador del Premi Amadeu Oller i estava molt implicat també en la celebració del cinquantè aniversari d'aquest premi. Jo crec que el seu compromís és claríssim, i ara que el president esmentava algunes de les seves paraules, què millor que poder commemorar i celebrar l'obra d'una persona fent-la present en el seu llegat, que és el que continua perenne i viu en nosaltres. Per venir cap aquí he tornat a l'*Eulàlia*,¹ i en el pròleg el professor Miralles fa una declaració de principis extraordinària. Diu:

Professional de la filologia clàssica, i més concretament hel·lenista, catedràtic de la Universitat de Barcelona, m'he dedicat de diverses maneres, des de les classes fins a algunes publicacions i conferències, a l'estudi de diverses literatures, a més de la grega i de la llatina, sovint des de la perspectiva de la literatura comparada, i especialment, com potser ja era d'esperar, de la tradició clàssica. Entre les literatures que no són la grega, he estudiat amb dedicació més constant la catalana, i espero poder dedicar-m'hi encara en el futur. En primer lloc, i senzillament, perquè trobo que és una literatura important i perquè m'interessa; senzillament però no únicament, al capdavant, la meua és una generació que en un moment determinat considerarà un deure el coneixement que li havia estat sistemàticament negat del propi passat, de la pròpia literatura, sobretot, en el meu cas, en el d'una persona tocada des de ben jove d'inquietuds literàries, així en dièiem aleshores.

Quina sort hem tingut que se sentís tocat per aquestes inquietuds literàries! Penso que són molt necessaris textos com aquest, en què manifesta que a més de tota la seva trajectòria de dedicació professional docent a la Universitat de Barcelona, i a la literatura grega, també llatina, la seva faceta de traductor, etc., també omplís forats, omplís llacunes, es dedicués a estudiar la seva literatura, la literatura catalana. Així mostra el seu compromís, i certament a ell li devem grans estudis de l'obra de Verdaguer, de Riba, de Salvat-Papasseit, d'Espriu... Jo recordo, aquí, en aquesta casa, haver-li sentit fer conferències d'una qualitat extraordinària durant l'Any Espriu comparant l'*Antígona* d'Espriu amb la dels clàssics. La seva formació vastíssima es reflecteix també en la seva producció literària. Jo diria que Carles Miralles, i es podrà veure en aquestes jornades, és un *homme de lettres* en el sentit més ampli, més vast, que puguem donar a aquesta expressió.

1. Carles MIRALLES (1986), *Eulàlia. Estudis i notes de literatura catalana*. Barcelona: Edicions del Mall.

Ahir encara rellegia alguns articles de *Sota el signe del fènix*, que també és un altre recull d'aquesta manera que tenia, molt directa, perquè ho feia amb articles a la premsa, d'acostar obres de la nostra literatura... Esplèndid és el capítol sobre els amors de Tirant i Carmesina, però també —i justament ahir commemoràvem els cinquanta anys de la mort de Víctor Català, Caterina Albert— estudiava la poesia de Caterina Albert, o la poesia de Mercè Rodoreda, en aquest llibre. Per tant, el deute que té la literatura catalana amb Carles Miralles és extraordinari.

Però no voldria tancar aquest parlament, i ja poder donar pas a les jornades, sense fer sentir la seva veu com a poeta. Trobaran a fora la postal commemorativa que vam fer des de la Institució de les Lletres Catalanes, i que és un vers que trobo preciós, que vaig fer servir per titular l'obituari i que, d'alguna manera, representa molt el sentit que tenim tots els que vam conèixer i estimar el professor Miralles: «No me n'he anat i tinc de tu nostàlgia». Continuem sentint una gran nostàlgia, i ell que feia de les paraules el nostre pa de cada dia, té un poema a *L'ombra dels dies roja* que es titula precisament així, «El nostre pa de mots de cada dia»:

Basta el dia a esvair
el pertinaç somriure de la mort
verda que ha foradat la nit.
No juguis
amb les paraules, segades i mòltes
fins a ser la farina
del pa nostre de cada dia.
No hi juguis, perquè el sol
fa el seu camí de cada dia, just
i roig, el sol, i el dia
basta el dia a esvair aquell somriure,
com la boira a la plana.
En el son de vegades
caus al forat del somni
i un negre abís t'hi espera
que et xucla, que se't beu,
corrent d'aigua plujana esdevingut
riu d'agulles que exploren el teu pit,
i el temps ja ve a tornar-te els ulls
que s'obren en la fosca de la nit
molt quietos i respiren.
Les paraules,
persevera a estimar-les: són divines
i diuen sempre el que és;
sense elles ni arbres ni roses ni llum
ni pa ni sentiments hi hauria:
només la nua veritat de tot

insofrible i tan certa. Ni l'amor
ni la mort no hi hauria; el no-res
ple de coses, sempre de nit, hi hauria.
Digues les roses, doncs, a la paret com flairen,
i cada arbre pel seu nom anomena
i parla'ns de la llum d'aquesta hora
i del pa i de les mans
que l'han pastat i enforat i dels llavis
amb què el menges com beses, de les dents
amb què el tornes a moldre. I dels ulls,
dels ulls sobretot oberts a la fosca,
que el contorn del món i els núvols ignoren,
i la calma en canvi coneixen
que la vela dels somnis aquieta.

La paraula feta el pa nostre de cada dia de Carles Miralles. És un goig avui poder celebrar la seva vida, la seva obra, i la seva paraula, que és present en tots nosaltres. Moltes gràcies.

LAURA BORRÀS
Directora de la Institució de les Lletres Catalanes

Carles Miralles: una llengua de cultura, una cultura de la llengua

*Que la ciutat el seu melamargós encís
a les Muses permeti d'ensenyar-me a ben dir
en la llengua que li és pariona, com ella
ho és a tot el domini en què es parla i estima,
l'àmbit divers i ric que es manifesta únic.*

Em fa la impressió que en aquest acte d'homenatge jo hauria d'estar assegut entre els qui sou a la platea i no entre els membres de la mesa. És una qüestió de competència, d'oportunitat i de pertinència. L'única explicació que sigui a l'estrada és l'embolcallament de què, amb premeditació, vaig ser objecte per les organitzadores en el llindar de la sala on tot just havíem acabat una reunió de la Secció Filològica. Sortint de la foscor el sol m'enlluernava, no podia veure-hi clar. Ara, no podia negar tampoc que coneixia en Carles, que l'havia tractat continuadament en un determinat context institucional i que ens hi havíem tractat en rols distints. Estratègiques connivències i amicals desacords inclosos. Després d'uns moments d'hesitació vaig rebutjar la idea de parlar-ne com a «home de l'Institut», almenys monogràficament, i vaig balbotejar «puc parlar del seu model de llengua...», tot pensant que, essent segurament un afer diàfan, seria també una tasca fàcil. De seguida vaig obtenir l'adhesió d'Aglaope i Pisinoe, sirenes de bella veu i persuasiva.

Després van venir les presses, gens mitològiques, per lliurar un títol, no m'hi van deixar pensar pas gaire i quan els el vaig donar no havia assajat encara què en podia dir, precisament d'aquell enunciat. Però em voltava una idea boirosa a propòsit d'una certa concepció i actitud de Carles Miralles envers la llengua literària i la reivindicació de l'indissoluble nexa entre la llengua, la cultura i, per damunt de tot, la literatura —més enllà, fins i tot, de la filologia. Una idea boirosa de què podria dir d'allò que se m'adverava, tanmateix, una seva convicció profunda. Una convicció que necessàriament havia de tenir conseqüències en la seva aportació a l'obra de codificació i elaboració del català que Fabra anomenà *literari* i Riba la *llengua comuna*.

Carles Miralles fou filòleg, hel·lenista, professor universitari, escriptor. No sé si foren aquestes condicions que el menaren a una determinada concepció humanística de la llengua o si una concepció prèviament assumida el féu interessar per la filologia i la resta de l'enumeració. Perquè per dessota o rere aquelles certes de fet i aquesta incertesa retòrica hi havia el lector. Al lector àvid de lletra i a l'interpret de símbols, s'hi afegí l'estudiós de l'escriptura, entesa com a procés creatiu i com a resultat, com a text. L'objectiu és comprendre, endinsar-se i aprofundir en autors de l'antigor o d'avui i aprendre'n —i la comprensió sempre amaga un toc d'empatia, d'enamorament fins i tot.

Janus literari, l'estudiós i el lector Carles Miralles mantingué alhora una mirada enrere, vers els clàssics, i una mirada endavant vers el present i la seva projecció cap a espais i temps més feliços, justos i lliures. Carles Riba, tan sublim i absolut, i Salvador Espriu, més ran de terra, li foren referents. De tots ells, arcaics i moderns, en pouà un cert sentit de la llengua. Per a Miralles, es tractava no solament de bastir un llenguatge capaç de subvenir a les necessitats expressives de la vida moderna, una llengua de cultura, sinó del «perfeccionament de l'expressió, de la capacitat del català de dir elegantment i amb propietat tot, des del més quotidià fins al més subtil o científic», de «la capacitat de l'expressió de ser bella, de tenir valor estètic». Elegància, propietat, abast de l'experiència i bellesa. I no ens parla de poesia, no encara. Ens parla del català.

Ens parla d'una cultura de la llengua: com cal cisellar una parla —matèria primera—, polir-la, eixamplar-la, embellir-la amb vista al seu ús, fins i tot quotidià. No és pas estrany que sovint el límit entre concepció de la llengua i concepció de la poesia sigui ben tènue. Ben entès, no és que vulgui igualar la paraula ordinària i la paraula poètica —cap poètica no ho vol. Ben al contrari, per a ell, la poesia transforma la realitat en la mesura que crea espais on «cada mot pot ser entès, per ell mateix, més enllà de l'ús de cada dia».

«Per la paraula tot havia arribat a ser i tot era» —arrenca el discurs patriòtic que Miralles llegí per la Diada de 2013 a l'IEC, «Virtut de la paraula, virtut de la poesia».

En el principi la paraula original era Déu i era la de Déu. La paraula en abstracte. En canvi, «cada paraula, un cop és en concret, juntament amb allò que designa, és humana» —assevera l'autor. «En el temps dels humans i no en el principi». I clou l'argument: «Que l'home és la paraula. Aquí, en el temps dels humans».

Els versos amb què he encapçalat el meu parlament pertanyen al primer poema de *La ciutat dels plàtans* i en són l'inici. Talment un Homer urbanita, després d'haver sol·licitat la intermediació de la Ciutat, el poeta invoca i s'encomana a les Muses a fi que n'apregui el *ben dir*. Així mateix, en aquests versos primers ens parla inevitablement de la unitat de la llengua —«la llengua comuna» de Riba— i de la seva diversitat. Contra corrent, no és la variació inherent a la llengua i al par-

lar de la gent allò empíricament manifest, sinó la unitat en tota l'àrea lingüística on es parla i estima: «l'àmbit divers i ric que es manifesta únic». Aquesta unitat també forma part de la cultura de la llengua, del *ben dir*.

El 2013 l'IEC va promoure una sèrie de seminaris amb el títol general de *Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur*. Carles Miralles fou ponent del seminari de cultura i Lluïsa Julià en fou coordinadora. En el «Resum de les línies de debat, propostes i conclusions», a propòsit de quin estatus volem per a la llengua catalana, hom es demana: «una llengua de cultura?, una llengua de mercat?, o sols una llengua instrumental? I encara: es vol separar la llengua de la cultura? Els subjectes culturals no són lingüístics en aquest moment?». No puc garantir que aquestes preguntes fossin llançades per ell, ja que el document és fruit d'un debat col·lectiu, però és versemblant que ho fossin. Com podria ser-ho aquest enunciat: «Sols la literatura té un lligam inseparable amb la llengua».

A l'IEC Carles Miralles elaborà, entre altres, textos d'homenatge o semblances d'antics membres de l'IEC, les quals responien a una iniciativa del president Castellet a fi que els membres joves guanyessin memòria de membres antics. Ell s'hi implicà i mai no defugí l'encàrrec. No eren mers escrits de circumstàncies; demanaven una certa recerca, una selecció i un endreçament de les dades, i una presentació llegidora. M'he valgut en part d'aquests escrits per contrastar fins a quin punt autors tan diversos podrien fer trontollar en algun cas la preeminència del ben dir tot just esbossada: Maragall, Nicolau d'Olwer, Ruyra, Segalà i, entre els homenatges, Maria Àngels Anglada i Jordi Sarsanedas. Els textos sobre Riba, Espriu o Salvat-Papasseit responen a un altre circuit —però els seus conceptes necessàriament traspuen en aquells primers o s'hi fan antagònics.

En ocasions fa de mal distingir la veu del glosador i la veu de l'autor glosat, atès que aquell es fa seves les paraules d'aquest: tota tria de mots i d'idees es fa en funció d'una significació objectiva o d'un reconeixement subjectiu, del que reconeixem com a nostre en textos d'altri. El «plaer de la citació», però, l'acompanya l'ofici de la paràfrasi i la interpretació. Era fàcil assumir i explicar la visió de la llengua i de la poesia de Maria Àngels Anglada, amb qui d'altra banda compartia formació acadèmica. Així, quan Miralles escriu

[...] sota cada rosella, sang i mot, hi ha la terra —no tota la terra ni una terra indefinida sinó la nostra— i en el fons, sempre, irrenunciament, la llengua i la cultura, i les llengües i cultures que són el fonament de les nostres, que les fan com són. Condició de la diferència d'un poble és no solament la consciència i l'amor d'aquesta diferència, sinó que mení naturalment a la universalitat i que llevi fruits de solidaritat.

ens adonem de l'indissoluble vincle amb què concep llengua i cultura i ja hi endevinem la lleu tirada poètica. De primer, però, ens adonem com aquesta llengua-i-

cultura no és reclosa en una torre d'ivori, sinó que ha arrelat en una terra, en un país, en un paisatge, no pas qualsevol: aquella que tenim sota els peus i aquell que ens envolta. Potser l'al·lusió a «les llengües i cultures que són el fonament de les nostres, que les fan com són» vol ser una evocació de les llengües i cultures clàssiques que han afaïçonat les nostres; en qualsevol cas, però, les transcendeix. Allò que no solament singularitza aquesta nostra llengua-i-cultura, sinó que la *fa* en un sentit estricte, és la diversitat de llengües i de cultures i la capacitat de reconèixer-nos-hi. Som nosaltres perquè per a algú som uns altres, i és la nostra llengua perquè per a algú n'és una altra i no la seva. Aquesta relació dialèctica ens fa part d'un tot i és des d'aquest fet diferencial i local enmig de molts altres de semblants que assolim la universalitat i, per això mateix, d'aquesta relació cal esperar-ne solidaritat.

Com evocava Miralles a propòsit del paniberisme de Maragall en la seva correspondència amb Unamuno i del seu replegament posterior, «la gent és diferent i parlen diferent: senyal que també tenen diferent l'ànima: “Y así tienen el alma como tienen la voz...”», li escriu el català i continua esplaiant-se sobre el paisatge en què batega aquella ànima —«el lloc on conflueixen l'amor a la llengua i la fidelitat a la terra», escriurà Miralles a propòsit de Ruyra.

Ruyra: aquesta semblança havia de posar a prova la concepció de la llengua que es descabdella en els escrits de Miralles. Ruyra era, sens dubte, un autor de referència en l'obra fabriana de codificació del català —ho era encara, em consta, per a Joan Coromines. Però la llengua de Ruyra no era la llengua urbana, estilitzada i selecta d'un Carner, no responia en origen als patrons establerts.

De sobte, com si en fos l'excepció, un fet accidental, Miralles reconeix que «hi ha, ben cert, la llengua com és parlada. I cal sempre estar-hi atents» —potser una concessió al capdavall. Certament, Ruyra escriu sabent-se «ric de lèxic popular i d'agre catalanesc». «Fins aquí la parla» —escriu Miralles—, «la llengua viva que és el material necessari per a l'escriptura». I fa Ruyra conscient que «si aquest material ha d'esdevenir text, literatura, cal treballar-lo: estilitzar, sistematitzar, trobar matisos, com la llengua s'hi realitza literàriament». El parlar local i espontani escau al programa d'elaboració de la llengua literària —la llengua per antonomàsia— en la mesura que n'és deglutit.

«Però és l'escriptura que fa els mots concrets i expressius» —ens diu. Avancem una noció central en la concepció de la llengua literària del Carles Miralles filòleg i teòric de la literatura: la importància donada al procés de l'escriptura i al text que en resulta, el relleu de les maneres de dir per damunt dels objectes a descriure o els fets a narrar. «No és que l'argument no sigui important. Però són més importants les paraules que el van presentant i conduint [...]».

Una de les semblances més interessants quant al tema que ens ocupa és la dedicada a Nicolau d'Olwer —no pas un poeta, no pas un gramàtic. Però sí un filò-

leg, un divulgador i un polític, entre altres coses. Nicolau li permet abordar tres qüestions, en part diferents, en part entreteixides: la voluntat d'estil, altra vegada, i el domini de registres distints; la confrontació entre passat i present a què aboca la lectura dels clàssics i el seu paper en la formació dels nostres contemporanis; i, en fi, els principis patriòtics i democràtics del pensament de Nicolau i, com un reflex, del de Miralles mateix.

Miralles assenyala l'esforç de Nicolau per depurar la llengua i dotar-la d'estil, adequant-la al motlle dels clàssics, tal com havien fet els humanistes. De la seva obra més divulgadora alhora que creativa i de la seva obra com a estudiós, que abraça matèries diverses, «en resultaren» —diu Miralles— «dues modalitats expressives, dos registres: d'una banda, una prosa d'evocació, creativa, amb moments d'exposició històrica però sempre dominada per una voluntat d'escriptura, literària; d'altra banda, una prosa més austera i precisa».

Els clàssics són font d'aprenentatge i guia per a la interpretació del passat i l'actuació en el present —amb una reserva, segons Miralles: «no, però, per considerar els clàssics com a models perennes a seguir sinó per pensar-los en funció d'una finalitat, d'un propòsit on convergissin la intel·ligència i el sentiment, l'estudi i l'experiència» —al capdavant, doncs, un compromís que Miralles no defuig. En un altre context afirma: «Els clàssics no són ni una filosofia ni una religió. Perquè toquen el fonament de la realitat, el que ens és comú com a homes». I d'aquesta comunitat se'n segueix la solidaritat ja referida. I encara: «Els clàssics són així una mena de referent laic perquè en ells, llegint-los sabent que no són nosaltres però que nosaltres som com ells [...]», ens menen als principis d'una «moral unànime» que ens indueix a valors com ara la llibertat. I la defineix amb una seva significativa afirmació: «La llibertat de cada home significa la seva dignitat i n'és condició; tal com la llibertat col·lectiva implica la sobirania i n'és igualment condició». Afirmació que, vigent tothora, avui és singularment oportuna.

En comentar el poema «Cançó del temps de pas», de Jordi Sarsanedas, Miralles en destaca el títol, no solament pel joc poètic —la inversió sintàctica del *topos* del «pas del temps»—, sinó perquè per a ell el terme *cançó* remet «a espontaneïtat, a joc i netedat, a parla tradicional, a fets i gent de cada dia, a Barcelona i a Salvat-Papasseit». El poema és farcit d'al·lusions a cançons tradicionals i manleva versos d'autors moderns. Ara, aquesta «espontaneïtat», aquesta «parla tradicional», novament, ha de sotmetre's a elaboració literària: un joc variat de recursos poètics il·lumina «el caràcter de creació de la realitat que vol que tingui la seva llengua de poeta». Aquesta afirmació conté un aspecte essencial de la concepció que Miralles es fa, no ja de la llengua literària, sinó de la poesia en ella mateixa.

Heure-se-les amb Maragall no devia ser fàcil. Vagi per endavant l'interès filològic i textual amb què Miralles aborda el personatge, seguint en això l'aproxima-

ció que hi féu Eduard Valentí. Això implica destriar el «mite» que esdevingué Maragall per a la societat del seu temps i encara més ençà de l'obra escrita, dels seus textos. I concentrar-se, òbviament, en aquests. Calia, doncs, aplicar-hi una aproximació filològica i una anàlisi textual, de les quals deriva el que Riba qualificà com el seu «idioma» —«val a dir», interpreta Miralles, «la llengua pròpia que tot poeta ha de construir-se dins de la llengua que comparteix amb els altres que la parlen i hi viuen».

I remarca: «Des del punt de vista literari, la llengua normalitzada, que els noucentistes portaren a un singular, espectacular acompliment literari, els mantenia a distància de l'«idioma», en termes de Riba altre cop, de Maragall».

La divergència és evident. I l'opció implícita de Miralles davant la disjuntiva, també. Tanmateix, continua i argüeix: «Allò que lògicament preval, en literatura, són els textos, però globalment l'escriptura de Maragall s'advera a cada anàlisi més clarificadora de la seva època, històricament, i, alhora, dels seus temes: més important en termes absoluts».

I defensa que els articles polítics de l'autor «són escrits des d'una òptica di-guem-ne contemplativa», és a dir, «que vénen de la seva poesia».

Això em porta d'una manera natural a parlar de la idea que Miralles es feia de la poesia. Ve a tomb aquí a propòsit d'aquesta «òptica contemplativa». Tot comentant l'elegia iv de Carles Riba, afirma que «el poeta és el contemplador, i allò que determina la relació entre l'ésser humà i la naturalesa és el punt de vista d'aquest contemplador» —cert que parla en termes específics, d'un determinat poeta i d'un determinat poema, però aquella «òptica contemplativa» ens permet entendre que l'enunciat té pretensió d'universal.

En un cert sentit, doncs, per a Miralles la poesia és exactament una doble relació: la relació que és tota experiència i la contemplativa bella transmutació ideal i verbal de l'experiència. I aquesta transmutació implica encara una altra relació: aquella que es dona entre el llenguatge quotidià i el llenguatge poètic, el qual no és sinó la força de la paraula en boca del poeta; la força «de la paraula dels homes que el poema sap treure a la llum, fer que llampegui, divinament, un instant».

Quan extreu dels versos de la vii elegia l'afirmació que «entre nosaltres, humans, els mots són només per a entendre'ns i no per a entendre'ls», no la considera concloent; ja que, malgrat tot, per a ell «restituir als mots el sentit, mirar d'entendre'ls i de fer-los entendre, és la tasca desesperada del poeta, el lligam entre poesia i bellesa, per damunt de la realitat; per mirar de crear una altra realitat, la del poema». Paradoxalment, en aquest esforç de comprensió, ens cal abans el poeta que el filòleg —bé que sense oblidar que el filòleg és l'amant dels mots, de la llengua total.

Al capdavant de la poesia no solament desclou el sentit dels mots, sinó que és «una manera de pensar, d'expressar el real; d'expressar una veritat que hi ha en el real,

en les persones, en els fets, en les coses». Si la poesia ha rebut el seu llenguatge del mite, un vers o un enunciat poètic no és cert ni és fals, talment com una pregunta, una injunció, una interpel·lació no són certes ni són falses. Literalment parlant, no literàriament. El vers i el context poètic al·ludeixen, evocuen, creen «una veritat que hi ha en el real», més enllà de les paraules.

Precisament, en un assaig sobre mite i poesia, Miralles contraposa el llenguatge de la raó, la ciència, al llenguatge de la poesia, el mite, i enyora el temps en què «la saviesa feia de pont entre raó i poesia».

En una reflexió mig de filòleg mig de poeta, ens assabenta que, genèticament parlant, allò primer és «la coexistència de natura i cultura, de la qual neix el ritme, la música». Com a bon coneixedor d'Homer, no pot passar per alt que a l'origen de la poesia hi ha la memòria i la voluntat de fer-la perdurable en el record: la recitació de fragments dels poemes homèrics era fruit de la memòria, alhora que creava memòria col·lectiva, l'establia i la investia d'autoritat. Subjectar el llenguatge a mesura n'era l'instrument. Ara, valent-se d'una bella imatge de Maria Àngels Anglada, clou: «Sense l'escriptura, però, que fixa el record, la memòria no fóra sinó una mena d'“antiga melodia de la qual gairebé es confonen les notes”». L'escriptura, sempre l'escriptura, sigui l'emergència de la fixació del llenguatge verbal mitjançant signes materials sigui l'emergència d'un «idioma propi», de l'estil, en els homes de lletra que llegeix i estudia.

I, per acabar, una acotació sobre un aspecte recurrent de les seves anàlisis filològiques i textuals i al capdavant de la seva manera de llegir els textos. Seguint Gérard Genette, l'expressa amb el terme *hipotext*, entès com una relació entre textos en què el nou emula, amplifica, transforma o al·ludeix al vell. Un cas palès i poc subjecte a discussió és la referència al *Faust* de Goethe a l'hora d'il·luminar *Nausica* de Maragall i també la referència a *Nausica* a l'hora d'il·luminar l'*Odissea* de Carles Riba. En altres ocasions el lector filòleg s'excedeix un punt: en el comentari a l'elegia iv esmentat, Miralles hi veu hipotexts platònics —evidents— i de Cal·límac —versemblants—, però també de Thomas Mann, de Gabriel Alomar, del parnassianisme. Evidentment, l'autor no pretén establir relacions genètiques o altres dependències, sinó suggeriments sobtats: «una altra referència se m'impesa», escriu, i ho deixa anar, com qui ofereix una tria al lector, com si fossin gammes de la seva paleta críticoliterària. «Estic disposat a reconèixer que la comparació entre Mann i Riba no era forçosament necessària» —escriu, com qui demana una disculpa. Tot això m'ha fet pensar si no hi ha uns hipotexts relativament objectius, mostrables si no demostrables per l'anàlisi historicofilològica i textual, i unes relacions hipotextuals que es fa el lector en el procés d'una lectura, però que s'escolen de mans filològiques. En canvi, justificables amb criteris convinguts dins la disciplina o no, ens il·lustren d'una lectura desperta i amb un bagatge a l'esquena del crític lector. Potser per això algú ha dit que en Carles Mira-

lles ensenyava a llegir els textos i que «llegir és comparar lectures». Com en una composició anul·lar —*Ringkomposition*—, al final hem arribat a l'inici: l'àvid lector per dessota la vocació filològica, per dessota la concepció de la llengua, per dessota la seva poesia.

JOAN A. ARGENTER
Secció Filològica

Com qui no vol la cosa

Per parlar d'un savi citaré un altre savi, en Pere Lluís Font, que cita un altre savi. En la que va ser la seva lliçó de comiat pronunciada a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona, entre moltes altres coses, Pere Lluís Font va dir: «També he renunciat a parlar de l'ensenyament com a educació, però no pas perquè me n'hagi oblidat. Per descomptat, com a ensenyant he tingut consciència d'educador. Però penso que la “voluntat d'educar”, com menys es noti, millor. No pas per hipocresia, sinó per discreció. En el fons, per estètica i per ètica. Per estètica, perquè en l'educació deu passar una cosa semblant a allò que Kant diu de l'art: que produeix el seu efecte quan no es nota que l'ha volgut produir».

I ara que vull parlar d'en Carles Miralles, penso en una actitud, un gest o un posat ben seu, relacionat amb l'asseveració de Kant: donar un cop de mà «com qui no vol la cosa».

La meva tardana relació personal amb en Carles Miralles va començar quan vaig ingressar a la Secció Filològica, l'any 2000. Però la primera vegada que hauria pogut conèixer-lo, el primer intent, va ser el dia que va morir Olivier Messiaen. Va ser a la concessió d'uns Premis Nacionals de Literatura al Palau de la Generalitat el 28 d'abril de 1992; però no va poder ser. Hi vaig conèixer la Carmina, que va recollir el premi de poesia que havien atorgat a en Carles Miralles per *La mà de l'arquer*. La Carmina va recollir el premi perquè en Carles Miralles era llavors, si no ho recordo malament, a Itàlia. I qui és, en Carles Miralles?, vaig preguntar, avergonyit per la meva ignorància. No recordo qui em va dir: «En Carles Miralles és un poeta i un savi; o si ho vols, un savi i un poeta».

[...] i les estrelles
que il·luminen la poca
ombra d'aquell malson

que torna sense treva,
i les taques de sang
a les mans i aquell jove
que se t'assembla tant,
i el cor quan ell somriu
se't gela. [...]

Només he cantat un breu motiu de tota la simfonia... Però va ser amb *La mà de l'arquer* que em vaig introduir en el món poètic del nostre autor.

Amb el tracte sovintejat a la Secció Filològica, em vaig adonar que en Carles Miralles era d'aquella mena de persones que has de deixar que parlin i tu t'has de limitar a escoltar, i si de cas, deixar caure de tant en tant preguntes adients per no tallar-los el fil del pensament i no et canviïn de tema. Els dinars de la Secció Filològica al costat d'en Carles Miralles, sempre a l'Antic Forn, van ser una oportunitat per aprendre a escoltar, enmig de diverses i alegres converses, un discurs que en Carles ha iniciat per contestar alguna astuta pregunta meva. He dit «enmig de diverses i alegres converses» a l'Antic Forn perquè us faríeu creus de la distensió, l'humor, la seriositat, la companyonia que es desprenen d'aquests dinars de la Filològica després d'unes quantes hores de feina. En aquests dinars callo força i escolto molt; ara em vantava de la meva traça per fer parlar en Carles; no cal dir que també sé fer parlar a qui convingui, perquè hi ha molta saviesa concentrada en aquell local, en aquelles hores.

Quan, amb una coratjosa inconsciència, el president de la Filològica en aquells primers anys meus, en Joan Argenter, em va suggerir l'encàrrec d'escriure el discurs de la sessió inaugural del 2001-2002, jo el vaig acceptar amb plena irresponsabilitat. I llavors em van començar els maldecaps: què faré, de què puc parlar, on m'he ficat, per què he dit que sí, ai, mare... I recordo que, suposo que veient el meu rostre demacrat, se'm va acostar en Carles Miralles, amb les mans a les butxaques, i em va dir quasi a cau d'orella: «Parla d'una cosa que tu coneguis bé.» «Si no conec res!». «No siguis dropo», em va contestar; «Oi que durant la teva vida has llegit algun llibre?» «Home, és clar». «Doncs ja ho tens: parla de la lectura. Segur que tens opinió i experiència sobre la lectura.» I va marxar xiulant, sense esperar que li donés les gràcies, com qui no vol la cosa. Després, un altre hel·lenista conspicu, en Jaume Pòrtulas, em va ensenyar generosament camins possibles i l'aventura va arribar, si més no, a port.

Els dits rosats de l'aurora van aparèixer davant els nostres ulls moltes vegades i ens vam anar fent més vells i alguns, més doctes. I a poc a poc, la coneixença del savi em va fer retornar la curiositat pel poeta, que era un lector profund si tenia en compte els seus comentaris publicats, entre d'altres, sobre la poesia de Riba i de Foix. I un dia li vaig demanar que m'ajudés perquè volia dedicar les lectures d'aquell estiu a la seva poesia.

«Pel mateix preu» —em va respondre— «també et pots llegir la prosa.»

Ens vam posar de seguida d'acord i em va oferir de manera generosa l'orientació que li demanava. Entre el que jo tenia i el que ell m'oferia vaig aconseguir tenir el Carles Miralles literat a les mans, i a l'estiu, doncs, em vaig submergir en el seu món de paraules i de veritats.

Quan els dits de l'aurora
llepen el rostre dur del cel
i entreobren la cleda
del dia que ja en fuig,
ella es pregunta si haurà d'esperar
el retorn del caigut
i s'enllaca en les aigües de l'absència
que els núvols apregonen;
[...]
pedrega damunt dels sembrats
d'aquesta terra meva.

És natural que quan llegeixes versos com aquests, mig amagats dins d'un poema, se t'acumulen els batecs d'altres lectures i entens que aquest poeta, aquesta poesia, no l'abandonaràs mai; prové d'un cor sincer i està arrelada amb aparent senzillesa en la tradició grecollatina, en l'europea i en la catalana.

Hi ha poemes d'en Miralles que són un cop de puny a l'ànima, com el que dedica a la mort del seu pare i que acaba així:

[...]
Surts a dar un tomb. Ella és al teu costat
mentre plores caminant pel carrer
entre els éssers d'un dia i hi ha pertot
llum de cap d'any i es va encenent, tan freda,
la d'esperar els mags que diuen que arriben.
Jeu mort al llit i tu estàs pels papers
que vas signant absent. Mentre te'n parlen,
vas recordant els llocs on amb mans lentes
d'aigua amagava cada any els regals
perquè els hi trobessin els reis vinguts
d'orient i te'ls portessin a tu.

Em resisteixo a llegir més fragments de poemes ja que avui en sentirem uns quants de sencers i més ben recitats. Vull fer una referència indirecta a *Escrit a la*

finestra, el seu llibre de narracions breus on habita la sorpresa i on el lector endevina i gaudeix de la familiaritat de l'autor amb els personatges, les històries mitològiques i amb la quotidianitat de les vides normals que són tocades per la màgia de l'absurd i de l'impossible, escrit d'una manera precisa i aparentment senzilla. Vull esmentar un detall del pròleg on l'autor explica de qui són propietat nou dels catorze relats després de dedicar el conjunt a la Carmina i d'advertir que en aquell llibre hi ha, explícits o implícits, molts cenotafis.

Després d'indicar qui són els propietaris de set dels textos, acaba amb les següents dedicatòries: «“Notícia dels artuixs” és del Roger, recol·lector esforçat de fragments d'utopies amb què pretén fundar espais; “Notes inèdites d'Anastasi Creu sobre l'aigua” és de la Laia, experta en escriptura i en transcripcions i desxiframents i perquè es posa molt maca quan arrufa el nas».

En aquesta darrera dedicatòria hi ha el pinyol d'allò que estic predicant avui sobre Carles Miralles: relaciona el món culte que forma part de la seva professió i la seva passió, amb la quotidianitat tendra que és la seva passió. En aquesta dedicatòria es concreta la manera de ser del savi poeta a què em referia al principi, que, sense abandonar aquell mig somriure mofeta que estic veient ara mateix, escriu amb naturalitat coses profundes sense donar-hi importància; com qui no vol la cosa.

I ell mateix ratifica això que afirmo, en l'impagable pròleg a *No me n'he anat* (un llibre que, aprofito l'avinentesa per dir-ho, és una extraordinària pensada), on explicita: «la barreja de registres —la coexistència, per exemple, d'un to reflexiu, d'una dicció continguda, amb un objecte poètic massa concret o ordinari— és palesa en bona part dels meus poemes...» I més endavant: «...d'uns ulls que miren des del mite al real quotidià».

En aquest mateix pròleg també ens explica: «Voldria fer constar que jo escric els meus poemes mirant que el filòleg estudiós de la literatura no ofegui el poeta, però que, com a poeta, no renuncio de cap manera a la literatura que sé, a la tasca de lector, observador, intèrpret, crític dels textos que fan, efectivament, part de la meua vida, com en fan les persones i les coses que solem tenir per reals, no sempre forçosament mediatitzades per la literatura; [...]»

En aquest pròleg, a més, el lector que no hagi seguit amb lupa els viarans de l'edició de la producció poètica de Carles Miralles descobreix que és un poeta que viu en la seva carn l'actitud de Paul Valéry, que afirmava que «un poème ne s'achève jamais, on ne fait que l'abandonner». Ell, malgrat que un poemari hagi estat editat, quan se'n fa una reedició, aprofita per ajustar-lo, fer-hi petits retocs, suprimir poemes, introduir-ne de nous, canviar-ne l'ordre..., tot per perfeccionar-lo des de l'exigència que suposa saber-ne una mica més, gràcies a l'edat viscuda...

En un llibre on parlava de la lectura, vaig voler retre-li un humil homenatge. «El poeta i hel·lenista Carles Miralles em va confessar que el seu respecte pel llibre

és tal que és incapaç de marcar-lo ni amb el llapis més suau. El llibre és per ser llegit i les expansions del lector, si hi són, en un full a part.»

Confesso que per més que admiro el savi i el poeta, encara sóc incapaç de seguir el seu criteri ja que la passió de la lectura, si el text s'ho val, me'l fa guixar d'una manera molt poc educada mentre penso que en Carles i d'altres que conec, potser en fan un gra massa. Però quan rellegeixo i, inadvertidament, em trobo amb un subratllat o un comentari càustic o elogiós que vaig escriure al marge fa molts anys, penso que en Carles Miralles tenia raó: em destorba la meva expansió que ara, amb els anys acumulats a l'esquena, em sembla fora de lloc o, si més no, exagerada; o encara pitjor, inútil. Tanmateix, reconec que he fet tard per canviar els hàbits de lectura.

Recordo també, i és de justícia dir-ho, que els seus consells em van acabar de donar el to en l'índex de la meva darrera novel·la (i per tant, de la manera de mostrar-ne l'estructura al lector). Volia escriure en llatí els títols de les parts que el componien i ell em va donar un bon cop de mà.

Més vegades ha aparegut Carles Miralles en els meus escrits. Sempre que cito algú no l'adverteixo de la meva pensada perquè em fa l'efecte que l'obligui a llegir ni que sigui la pàgina on apareix. Si, perquè hi té interès, fa un passeig pel llibre, pot tenir la sorpresa de trobar-s'hi de sobte i poder-se saludar, si li ve de gust. En el darrer llibre de reflexions, em va sortir un altre cop, de manera natural, una referència a en Carles Miralles; era una manera d'agrair-li la generositat, l'empenteta discreta. Hi deia això:

«La veritat en literatura, m'explicava fa poc l'admirat poeta Carles Miralles, està relacionada amb la *compositio*. En inventar un món poses junts "objectes", "conceptes", "mots", "situacions argumentals", i tot plegat dins l'artefacte artístic té sentit, funciona. El text ben fet té un poder que ens depassa i ens afecta com a lectors. Aquesta és la *veritat* de l'art.»

Aquest paràgraf el vaig escriure força al començament de l'elaboració de *Les incerteses*. Com a homenatge humil que era, vaig pensar que era millor que s'ho trobés per sorpresa si algun dia es decidia a llegir aquest llibre.

I llavors en Carles va emmalaltir i no vaig ni voler esmentar-li aquesta minúcia. Esperava que, quan estigués restablert, ja en parlariem. El procés d'edició, sempre lent, va fer que, d'una manera fatal, el llibre sortís d'impremta cinc dies després de la seva mort, inesperada malgrat les circumstàncies. Ja sé que era una minúcia; però em va fer ràbia no que no ho hagués llegit (no es va perdre cap joia), sinó la inoportunitat obscena de la mort.

* * *

Com a estudiant que vaig ser de la Universitat de Barcelona, em declaro deixeble agraït de mestres que he retrobat a la Secció Filològica com Antoni Badia i

Margarit, Joan Veny o Joaquim Rafel. Per edat i per estudis mai no he estat directament deixeble de Carles Miralles. Però ell, amb discreció, sense preàmbuls, m'ha anat donant petits consells, petits ajuts sense importància aparent, sempre amb el seu estil: com qui no vol la cosa.

* * *

Ara que estic acabant, ara que ja està fet, vull demanar excuses perquè m'ha estat impossible no fer-me aparèixer en aquest relat. Se m'havia suggerit un escrit sobre la meua relació amb en Carles Miralles, és a dir, un text del gènere «El meu Carles Miralles» on el «meu», t'ho miris com t'ho miris, em fa estar massa present per al meu gust. Espero que excuseu la meua ineptitud per fer-me transparent.

He començat aquest escrit citant Kant, que deia, referint-se a l'art, que produeix el seu efecte quan no es nota que l'ha volgut produir. Ara tanco l'escrit manllewant les paraules del compositor i director d'orquestra Wilhelm Furtwängler, que també va llegir Kant: «Hi ha obres d'art que produeixen efecte perquè el volen produir. I n'hi ha que el produeixen pel simple fet d'existir. Aquesta és la raó per la qual en unes l'efecte disminueix amb el temps i en altres, no.»

Els relectors de Carles Miralles sabem que l'efecte que produeix la seva poesia es manté intacte amb el pas del temps. És una mostra del valor universal d'aquesta poesia.

* * *

M'imagino en Carles escoltant-nos des de l'Olimp dels poetes, amb aquell mig somriure sorneguer.

Per això, em permeto ara adreçar-me a tu, a

[...] aquell jove
que se t'assembla tant,
i el cor quan ell somriu
se't gela. Ja ho saps ara,
que morir és no poder
mai més tornar del somni.

Dic que m'adreço a tu, Carles, i acabo amb aquest altre missatge que aprofita i capgira paraules teves i que sé que tots plegats compartim:

Te n'has anat i tenim de tu nostàlgia.

JAUME CABRÉ
Secció Filològica

Una vocació d'hel·lenista

Carles Miralles va néixer el maig de 1944 a l'esquerra de l'Eixample de Barcelona, i va tenir la sort de poder cursar els estudis primaris a l'Escola Montessori, que estava situada al carrer d'Aribau a prop de la Diagonal, i després el batxillerat a l'Institut Ausiàs March, també aleshores ubicat a prop de la Diagonal, entre el carrer de Muntaner i el de Santaló. La vivència d'aquest paisatge urbà de la seva infantesa i joventut quedà plasmada, molts anys després, en els poemes del llibre *La ciutat dels plàtans*. A l'Ausiàs March, va tenir com a professor un jove Josep Alsina, que a la darrereria dels anys cinquanta acabava de guanyar una càtedra de grec a la Universitat de Barcelona, però que compaginava la docència a l'Institut amb la que impartia a la Universitat. Podem imaginar que l'adolescent que ja provava d'escriure poesia va quedar subjugat per l'entusiasme que Alsina sabia transmetre en l'evocació de la literatura grega. I també que l'estudi de la llengua grega, una estructura de gran precisió gramatical i lingüística, va atreure com un repte l'estudiant i va confirmar-li la seva intuïció de la importància de les paraules i de la manera com havien de ser utilitzades. Per la seva banda, el professor va saber apreciar les qualitats d'un alumne brillant, intel·ligent, culte i que escrivia bé, amb un estil propi: el va encoratjar a seguir els estudis de filologia clàssica, de manera que Miralles ja freqüentava els cursos de la Facultat de Filosofia i Lletres quan feia pre-universitari. Però va ser paradoxalment Antoni Comas, que va conèixer a la Facultat primer com a professor, després com a amic, qui el va decantar definitivament cap als clàssics, perquè Miralles dubtava si dedicar-se a la filologia catalana, encara que en aquell temps no existia aquesta especialitat. Cal afegir que paral·lelament seguia la carrera de dret per tranquil·litzar la família.

Miralles, doncs, es pot dir que ja quan era estudiant va entrar a formar part del Departament de Filologia Clàssica de la Universitat de Barcelona, un lloc on va romandre i desenvolupar la seva activitat com a professor i hel·lenista fins al final

de la seva vida, compaginant-la a partir de 1990 amb les obligacions derivades de ser membre de l'Institut d'Estudis Catalans. I va conservar sempre en la seva docència i en la recerca científica l'interès per la literatura, la grega i la catalana en especial, però també per la literatura universal, sobretot la poesia, tasques que va combinar amb les de la seva pròpia escriptura de creació literària.

Un cop llicenciat, Miralles va llegir molt aviat la seva tesi doctoral, un estudi sobre el Prometeu d'Èsquil que va obtenir el Premi Extraordinari de Doctorat i va ser publicat de seguida per l'Editorial Ariel l'any 1968. La seva carrera acadèmica va ser precoç i ràpida: catedràtic d'ensenyament secundari i professor adjunt de la Universitat de Barcelona el 1967, professor agregat el 1971 i catedràtic l'any 1982, va exercir els càrrecs de cap de departament, cap d'estudis de la Facultat de Filologia i vicerector d'Ordenació Acadèmica durant el rectorat de Badia i Margarit. Afegiré que de seguida va gaudir de l'estima dels col·legues classicistes de la resta d'universitats espanyoles i que va mantenir intercanvis científics i relacions cordials amb els més prestigiosos, com Antonio Tovar, Manuel Fernández-Galiano, Luis Gil i Francisco Rodríguez Adrados, d'una —o dues— generacions anteriors, i amb coetanis seus, com Emilio Suárez de la Torre i Esteban Calderón, o més joves, com Guillermo Montes Cala, per esmentar-ne només alguns. També vull remarcar que va ser un professor savi, rigorós, respectat, potser fins i tot una mica temut, sempre molt valorat pels alumnes.

No em puc detenir a examinar totes les publicacions de Carles Miralles, són molt nombroses —freguen el nombre de quatre-centes, totes en prestigioses revistes i editorials d'aquí i de fora—, ni a esmentar tots els congressos a què va assistir, ni les conferències que va donar, ni les universitats nacionals i estrangeres on va ser convidat, també moltes. Només esmentaré, perquè hi havia una indubtable influència o confluència en els seus interessos i també en els plantejaments metodològics, per una banda, la relació amb l'escola d'Urbino, agrupada al voltant de Bruno Gentili, expert en mètrica i innovador en la manera de llegir els poetes lírics grecs tenint en compte aspectes antropològics, sociològics i culturals. Per altra banda, la relació amb l'anomenada escola de París, els principals membres de la qual, Jean-Pierre Vernant, Pierre Vidal-Naquet, Marcel Detienne, Nicole Loraux, seguint l'estela de Louis Gernet, propiciaren la lectura dels textos grecs, especialment la tragèdia, a partir d'una anàlisi estructural acompanyada d'una perspectiva multidisciplinària que integrava, a més de la filologia, la història, la sociologia, la filosofia, la mitologia, l'antropologia i fins i tot la psicoanàlisi. L'objectiu era entendre no només l'estructura i el funcionament intern de les obres, sinó també com reflectien els sistemes constituïts, les crisis, els canvis, les ruptures i les innovacions. A més, cercaven la dimensió humana que aquests fets comporten i es preguntaven com era la mentalitat dels homes que els duïen a terme, tot investigant-ne les maneres de pensar i els instruments de què es valien per fer-ho, la seva sensibilitat i els modes d'actuació.

Amb tots aquests grans estudiosos, Miralles hi establí una intensa relació científica i personal que el dugué moltes vegades a París i a Urbino, i féu que al seu torn Gentili, Vernant, Vidal-Naquet, Detienne i Loraux, a més d'altres, ens visitessin a Barcelona. De tots, eren Gentili i Vernant els qui sens dubte Miralles admirava i estimava més. En els últims anys foren també estretes les relacions de col·laboració i d'amistat amb Vittorio Citti, professor de la Universitat de Trento, al voltant de la confecció d'una edició nova d'Èsquil, encarregada per l'Accademia dei Lincei de Roma. L'edició de *Les suplicants* era una de les darreres tasques en què s'ocupà Miralles, una obra que esperem que ben aviat podrem veure publicada.

Els interessos intel·lectuals de Miralles eren molt amplis, com ja he suggerit: anaven de la literatura grega arcaica a la d'època hel·lenística, passant per la literatura llatina; de la literatura catalana medieval a la més contemporània, o de la literatura castellana de l'Edat d'Or a la poesia de T. S. Eliot o els poetes neogrecs com Palamàs, Seferis o Elitis. Comprenien així mateix tots els gèneres literaris: de la poesia lírica a l'èpica, de la tragèdia a la comèdia, de la prosa filosòfica i l'assaig a la novel·la. I tota aquesta varietat sabia combinar-la sovint en un captivador i subtil entramat de comparacions, sense deixar mai la vinculació amb les paraules i el text. Per aquest motiu Giuseppe Grilli, en l'evocació que en va fer durant l'homenatge que li dedicà la Universitat de Roma 3 el mes d'abril de 2015, l'elogià així mateix com un expert comparatista. També va ser traductor i editor de la novel·la de Xenofont d'Èfes i dels *Mimiambes* d'Herondas a la Fundació Bernat Metge, i traductor d'*El díscol* de Menandre, de l'*Hipòlit* d'Eurípides, del *Protàgoras* de Plató, entre d'altres textos. I sobretot va ser l'editor de les traduccions en vers que havia fet Carles Riba de les tragèdies de Sòfocles i d'Eurípides, i que havien quedat inèdites. Miralles les publicà a l'Editorial Curial l'any 1977.

Crec que no m'equivoco, però, si dic que el gènere que més atreia Miralles era la poesia, potser perquè considerava les paraules molt importants i creia que les paraules ens expliquen el món i ajuden a crear-ne de nous, a expressar idees noves i a dir la dignitat dels homes, i estava convençut que els poetes ens han preservat les paraules, tal com havia dit Espriu. Per això, si he de triar entre les aportacions que em semblen més reeixides, escolliré els seus treballs sobre la lírica arcaica, sobre l'èpica i sobre les tragèdies de Sòfocles.

El llibre *Studies on elegy and iambus*, del 2004, amb una presentació de Bruno Gentili, aplega diferents articles dedicats a la poesia elegíaca i iàmica, tant la grega com la llatina, publicats per Miralles entre els anys 1968 i 1996, alguns d'ells inclosos també en els dos llibres escrits amb Jaume Pòrtulas, *Archilocus and the iambic poetry*, l'any 1983, i *The poetry of Hipponax*, l'any 1988. «L'interès constant de la recerca de Miralles», fa notar Gentili, «és la relació entre tradició i innovació en la història dels gèneres poètics.» Així, entre els escrits sobre l'elegia, en aquell que tracta de la poesia de Mimnerm, Miralles procedeix integrant en un sol conjunt

totes les informacions sobre aquest autor —que no arriben a un centenar de versos, tots de tradició indirecta—, a fi de dibuixar una imatge més unitària de la seva contribució a la tradició del gènere elegíac en el marc del seu temps, la segona meitat del segle VII a. C. Per mitjà d'una anàlisi acurada del sistema de composició, d'una reconsideració de les formes lèxiques i dels significats, d'observacions estilístiques sobre el joc musical entre fonemes i sobre la reutilització personalitzada de mòduls èpics en el context de l'època del poeta, Miralles aconsegueix delinear la figura d'un únic poeta, allà on altres n'havien trobat dos. «Un poeta gnòmic, reflexiu, que sovint medita sobre la condició humana, reprenent i variant els models homèrics, que és un narrador segur i hàbil en l'exposició i en els detalls, precís en la disposició de les vicissituds i el sentit d'allò que explica. Tots els seus registres són l'expressió d'una veu única, flexible i dúctil, però la mateixa sempre... La seva és una poesia que agradà, i amb raó, als poetes hel·lenístics, que se n'apoderaren fins a tal punt que ens n'oferiren una imatge a través de la qual ens toca avui recuperar un Mimnerm més immers en el seu temps, més unitari i més històric. És veritat que en la seva poesia hi trobem la constatació fins i tot diríem apassionada de la importància d'Afrodita, així com una identificació repetida de la plenitud de la natura, en el seu aspecte vegetal, amb el punt culminant de la vida, amb la joventut; també hi ha la lletjor de la vellesa, semblant a una espasa que penja sobre el cap de l'home, i la insistència sobre els aspectes més desconsoladors de l'última etapa de la vida humana. Però tot això, i encara més, ha de ser entès en l'època del poeta, quan es descobreix que el grup ja no té la qualitat compacta dels temps èpics, i l'heroï es replega sobre ell mateix i substitueix aquell vincle pel sentit de la comuna condició humana i la voluntat de viure-la individualment, amb una perspectiva que ja és la dels *Erga* d'Hesíode.»

Quant als escrits sobre poesia iàmbica, Miralles hi estudia primer l'origen d'aquest gènere vinculat a l'àmbit cultural de Demèter i de Dionís, on ocupa un lloc important la figura del *trickster* —un antiheroi, un bergant, mentider i enganyador—, però el model que pren el poeta iàmbic per construir la seva imatge i la dels seus personatges, i en relació amb el qual Miralles explica les invectives i la impudicitat antiheroica present en la poesia d'Arquíloc. Una altra qüestió fonamental que afronta en aquests escrits és la del «jo» poètic, és a dir si la primera persona que apareix en els poemes representa realment una experiència viscuda de manera individual pel poeta iàmbic o bé indica una experiència o manera de pensar que aquest comparteix amb altres individus del seu entorn, un grup al qual pertany o el públic que l'escolta en l'àmbit del simposi o d'una celebració pública. Miralles qualifica aquest jo com a «jo representatiu», i en la seva argumentació té en compte el paper que fa el poeta en la societat arcaica i la seva estreta relació amb els estaments socials que constituïen el públic de les seves *performances*, o fins i tot el connecta amb alguns rituals màgics o de transgressió, com en el cas

d'alguns fragments d'Hipòanax. D'aquesta manera la interpretació de Miralles, elaborada conjuntament amb Jaume Pòrtulas, entrava en conflicte amb la més estesa i acceptada comunament, que Arquíloc i en general tota la poesia lírica arcaica representen la primera forma d'expressió i el descobriment de la individualitat en la literatura grega i occidental.

La poesia èpica era un altre dels gèneres que Miralles afecionava. Dedicà diversos articles a Hesíode, destacant que el poema *Treballs i dies* era l'introducció d'un tipus de poesia que narrava sense argument i sense mostrar la progressió dels esdeveniments des d'un inici fins a un final. Observava, no obstant això, que *Treballs i dies* coincideix amb els poemes homèrics en el fet que en tots s'hi mostra l'acompliment de la voluntat de Zeus: els uns ensenyen els herois en el camp de batalla i en les dificultats del retorn a casa. Per la seva banda, el poema d'Hesíode demostra que mentre hi hagi ignorants de l'ordre que Zeus ha donat al món persistirà la injustícia, i aquest ordre implica que els homes han de treballar necessàriament, i els reis han de respectar la justícia, *diké*, que prové del mateix Zeus.

Als anys noranta Miralles va escriure dos llibres sobre Homer, *Come leggere Omero* (Milà, 1992) i *Ridere in Omero*, publicat a Pisa el 1993. Aquest segon, un petit llibre de seixanta-set pàgines sense divisió en capítols, és com un article llarg, que reclama ser llegit íntegrament per entendre'n el sentit. És fruit de diferents cursos de doctorat a l'entorn del riure a la Grècia antiga, part del contingut dels quals fou publicat a la revista *Metis* el 1987 amb el títol «Le rire sardonique». Tant els cursos, com l'article, com el llibre de Pisa —aquest ja específicament sobre la poesia homèrica— comparteixen una tècnica filològica que Miralles apreciava i dominava especialment: la combinació de la lectura dels textos literaris en el seu context formal i cultural amb la valoració ponderada de la literatura hermenèutica antiga: escolis i tradició gramatical grecs. Amb aquesta tècnica i metodologia d'interpretació, *Ridere in Omero* resulta ser no només un estudi sobre un tema literari —per cert, fins aleshores àmpliament negligit—, sinó també una anàlisi antropològica sobre un fenomen com és el de la riassa, que comprèn àmplies zones del comportament humà encara que en textos tan formalitzats com són els èpics no es deixi veure immediatament. Per això el llibret de Miralles resulta ser doblement valuós.

El primer llibre esmentat recull, en canvi, en versió italiana, els pròlegs que va escriure per a les traduccions castellanes de la *Iliada*, l'*Odissea* i els *Himnes homèrics* fetes per Lluís Segalà a començaments del segle xx, que Miralles tornà a editar per a Editorial Bruguera els anys 1982 i 1990. Aquest llibre, *Come leggere Omero*, l'any 2005 el va reescriure i posar al dia en català amb el títol, senzillament, d'*Homer*, perquè, com deia el mateix Miralles en el pròleg, «el llibre assumeix que amb el nom d'Homer designem nosaltres i designaven els grecs una entera literatura, que ens cal llegir en termes de poesia —com el tresor de poesia, potser, més impor-

tant de la humanitat—, però que, per tal d'assolir-ho, és bo de tenir una idea crítica de la distància entre la poesia homèrica i nosaltres, de la tradició que ens hi uneix; va bé comptar amb les dades històriques, culturals, que puguin ajudar el lector que s'hi posi». El seu propòsit era dur a terme aquesta tasca actuant al mateix temps com a filòleg especialitzat i com a lector dels poemes, «convençut», ens diu, «del plaer i de la utilitat de lucidesa i comprensió de la condició humana que la poesia pot aportar, de la companyia que pot fer als mortals capaços de dedicar-li atenció, admiració, intel·ligència». Així, el llibre exposa de manera entenedora i fonamentada un tema tan debatut per la crítica com l'anomenada *qüestió homèrica*, és a dir, qui era l'autor i quin el sistema de composició dels poemes, ens fa resseguir els camins de l'estructura dramàtica i narrativa, de l'ús i funció de les fórmules i comparacions, ens explica la mentalitat de l'època i les característiques socials i històriques, i sobretot ens fa entendre cada obra com un tot, facilitant-ne la comprensió, i per tant, el gaudi i la utilitat.

Però Miralles no estimava els clàssics grecs i llatins només pels seus valors literaris o pel repte intel·lectual que implica voler entendre'ls —encara que per a ell això també comptava—, sinó que tenia la convicció ferma, tal com expressava en una entrevista recollida a la revista *Auriga* el 2009, «que si els homes volen ser justos, bons, els clàssics ajuden». Creia també «que el món clàssic és el mirall on no deixarem de mirar-nos per conèixer-nos», per més que constatava «que no tots tenen interès per conèixer-se, en contra del mandat dèlfic. Però estic convençut que aquells que es cerquin en el mirall, les imatges que veuran els ajudaran a retrobar-se». I un d'aquests miralls era, sens dubte, la poesia tràgica. L'interès per aquest gènere no el deixà mai, i va escriure moltes pàgines encertades sobre la tragèdia i el tràgic.

El llibre *La luce del dolore*, publicat a Nàpols el 2009, recull els assaigs sobre Sòfocles escrits per Miralles entre 1997 i 2005 i ens permet conèixer la seva reflexió sobre l'obra d'aquest poeta tràgic, que parlava del dolor de la vida, de la responsabilitat dels homes en les seves tries, de la submissió de la voluntat i la intel·ligència humanes davant els esdeveniments en un món on la voluntat de les divinitats que el governen és sempre un enigma. En comentar un epigrama de Hölderlin dedicat al tràgic grec, Miralles ens diu: «En les tragèdies de Sòfocles, marcades pel dolor des del començament a la fi, s'hi manifesta la joia i el plaer, però no en les coses o en les obres que s'inscriuen sota el signe del plaent i l'alegre. Val a dir que plaer i aflicció són inseparables, però en les tragèdies de Sòfocles és precisament en l'expressió del dolor, en allò que afligeix, que es manifesta la joia: la bellesa, en suma.

»La bellesa que sorgeix del conflicte, en el signe del tràgic, i l'aspiració i el desít de la qual és la poesia. No només la realització individual a què solem tendir i que definim amb el nom de felicitat, sinó una mena de beatitud, de serenitat espiritual que es produeix després de l'exposició dramàtica, gràcies a la poesia, al tràgic.»

Per acabar aquest intent d'explicar com entenia Miralles la feina d'un helenista, hi afegiré un toc personal i reproduiré unes paraules que va escriure en l'article «Mimnerm tornat a visitar», que em regalà amb motiu de la meva jubilació el 2012. La reflexió, que em va commoure intensament, està escrita en primera persona del plural i per això crec que expressa el seu sentir:

«Hem arribat o estem a punt d'arribar al final de la nostra vida acadèmica. Hem mirat d'ensenyar el grec a unes quantes generacions de joves, i d'ensenyar-los a reflexionar sobre el què els ensenyàvem. Hem fet i fem recerca i hem procurat fer-la oberts al món, a la gent, arreu, del nostre ofici. Hem sigut tothora conscients del privilegi de tenir la posició i els mitjans suficients per a poder esforçar-nos a mirar de fer ben fet el que fèiem. Potser per això, en el fons d'aquesta nostra dedicació als grecs hi ha hagut sempre el neguit d'explicar-los a més gent, de trobar una manera de comunicar, a un públic més ampli, el sentit del coneixement de la cultura clàssica i del replantejament de la tradició, ara i aquí.

»Sempre amb un peu falcat en el terreny del nostre ofici i l'altre en el de la filosofia o la literatura o la història, o en el de la ciència o l'art o la política, o simplement la vida, que sovint hem percebut d'esquena a la feina que hem anat fent de docència i recerca. Provant de situar amb els nostres grecs facetes, aspectes d'altres èpoques i del més quotidià i d'ara mateix. I predicant que aquesta contínua confrontació del que ens passa ara mateix amb l'antic no ens fa cap mal i a voltes ha ajudat els humans a veure-hi clar. Per a bé o per a mal, que això és culpa no dels antics sinó de l'ús que n'hàgim fet, els de després fins ara.

»D'aquest propòsit formen part la traducció i la possibilitat d'explicar un text grec als que saben grec però també als que no. I, d'altra banda, hi ha textos que són per a nosaltres llocs per a tornar-hi. No només que en tinguem un coneixement des de fa temps, res a veure amb cap necessitat d'inflar, a hores d'ara, *curricula* acadèmics; en tornar-hi també tornem al que érem en un altre moment, nosaltres mateixos. Com que són part de la nostra vida, aquests textos, comunicar-los, mirar de fer-los entendre, és també una manera de comunicar amb els nostres contemporanis, amb els que comparteixen i compartien amb nosaltres la vida, ara i aquí. I amb el futur de la nostra cultura.»

MONTSERRAT JUFRESA
Presidenta de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics

Espais de trobada

No vull, perquè no podria, fer una exposició de les nombroses aportacions de Carles Miralles, com a hel·lenista, poeta, estudiós de la literatura catalana o membre actiu de l'Institut, que els meus companys fan amb més solvència. Faig una evocació *ad hominem*, i *ad homines*, en la mesura que recupera amics que van tenir un paper en una etapa inicial de la vida intel·lectual del Carles Miralles, encara que es tracti d'una dedicació marginal en el conjunt de la seva evolució. I la nostra relació es renova en una etapa de plena maduresa del nostre homenatjat, en el tracte que hem tingut a l'Institut d'Estudis Catalans. Vull centrar-me, doncs, en dos espais de trobada comuna: la universitat, d'on arrenca la coneixença i la col·laboració, i l'Institut d'Estudis Catalans, on hem reprès una amistat conreada només esporàdicament en els anys entre un espai i l'altre, però que, en tornar a coincidir tots dos, ha enllaçat amb les arrels de trenta anys enrere. Com a conseqüència d'aquests dos pols, hem compartit altres moments de companyonia. Per això no puc parlar només d'ell, perquè una característica del Carles era la seva capacitat de relacionar-se amb diversos ambients i persones, algunes de les quals han esdevingut amics seus de tota la vida.

Aquest homenatge d'avui em dona, senzillament, l'ocasió de recordar el meu contacte personal amb Carles Miralles. Una visió potser massa particularista i, per tant, contrastable amb d'altres, però que voldria que afegís una nota de calidesa al personatge, en els inicis de la nostra joventut universitària, que va crear una relació que explica que, ja a l'IEC, el nostre tracte tingués mútuament el plus d'un afecte antic, retrobat. I el record d'altres companys d'aquella època. I potser certs detalls d'aquelles mateixes circumstàncies.

—*Universitat: teatre*. El Carles feia dos cursos menys que jo. Però, a més dels companys de la meva promoció, vaig establir contacte amb estudiants d'altres cursos per una afició comuna, una afició que tenia també el Carles en aquell

temps, com jo mateix: el teatre. Se'n feia a molts col·legis majors i a la universitat, majoritàriament vehiculat pel TEU (Teatro Español Universitario). Jo vaig ser director del de Filosofia i Lletres. Aptituds especials? Només els pastorets a Reus i alguna incursió d'aficionats, que em va fer apuntar a les activitats teatrals de la universitat. Em va proposar per al càrrec el Manolo Vázquez Montalbán, del consell estudiantil de la Facultat, suposo que perquè un passerell de Reus com jo —res de consciència política ni d'èpica personal— no despertaria sospites i podrien afrontar un teatre més compromès, al costat d'obres més previsible.

El Carles es va apuntar a la *troupe* i el teatre va propiciar una amistat tan o més intensa que la que hi havia entre companys del mateix curs. Ja ho té això, el teatre. Crea una solidaritat especial que es recorda amb afecte permanent. Si parlo dels noms que intervenien en aquelles funcions i lectures és perquè en reconeixereu més d'un, format en aquells anys universitaris.

Només guardo testimoni, i em sap greu, d'algunes representacions d'aquells anys. El 1962 vam fer unes sessions eclèctiques de tres peces en un acte, de distintes èpoques. *Las aceitunas*, de Lope de Rueda, *El casamiento desigual*, de Ramón de la Cruz, i *Caín o una gloria científica*, de Pedro Salinas. Hi van participar, entre d'altres, Carles Miralles, Francesc Parcerisas i Jaume Sobrequés.

El 1963 ens atrevíem amb una obra compromesa: *Los pequeños burgueses*, de Maksim Gorki, que vam assajar amb Juan Valero, Marina Subirats, Jaume Sobrequés i Francesc Espinet. No la vam poder fer perquè ens va fallar la peça essencial: l'Espinet era buscat per la policia per «activitats subversives» i estava amagat en les dates previstes per a la representació.

No sé si el Carles va participar en la lectura d'*Homes i no*, de Manuel de Pedrolo, l'única lectura escenificada que em vaig permetre de dirigir en català, absolutament marginal a la universitat. Al capdavant, Romàniques accentuava l'estudi de llengua i literatura castellanés, i només recordo que el doctor Badia afegia algunes regles esporàdiques de gramàtica elemental en les seves classes de filologia romànica —plurals en *-es*, regles d'accentuació...— a uns estudiants sense cap coneixement escolar previ.

El punt culminant de la nostra trajectòria teatral universitària va ser, si no recordo malament, als Lluïsos de Gràcia el 1963, encara amb el record del quart centenari del naixement de Lope de Vega, que es va commemorar el curs 1962-1963. Vam muntar *El caballero de Olmedo* i en vam demanar la direcció a l'Adrià Gual Dalmau. En va fer la presentació el doctor José Manuel Bleuca, que, amb Antoni Comas, ens va assessorar literàriament. Tot un luxe, que demostra, però, la bona relació que s'establí amb alguns professors, que no es limitaven a l'activitat estrictament oficial.

L'obra tenia el repartiment següent: Don Rodrigo: Carles Miralles; Don Fernando: Ignasi Blanes; Don Pedro: Josep M. Benet i Jornet; el Rey: Antoni Moragas;

el Condestable: Francesc Balcells; Tello: Joan L. Marfany; Mendo: Jaume Rofes; Laín: Josep Miquel Sobré; Labrador: Fèlix Pérez; Sombra: Carles Quingles; Doña Inés: M. Dolors Albiach; Doña Leonor: Irene Castells; Fabia: M. Àngels Ibáñez; Ana: M. Teresa Juan-Arbó, i jo vaig fer el paper de Don Alonso. Dels decorats i la regidoria se n'encarregava el Francesc Parcerisas, l'ajudant de direcció era el Joan L. Marfany, i la figurinista, M. Mercè Escalas. Com veieu, tot un esdeveniment. Com que Don Rodrigo, com sabeu, mata Don Alonso, el Carles em va posar la següent dedicatòria al programa: «De tu antagonista, con perdón para mi “despite”». Te he matado sin querer». La comunicació escrita es feia encara en castellà entre nosaltres.

En acabar la carrera vam perdre el contacte. Jo a Reus, i a Anglaterra a finals dels seixanta, ell a Barcelona, amb càrrecs a la universitat. Allí ens vam saludar en alguna ocasió, però molt de passada, quan jo anava a veure el meu director de tesi, Ramon Cerdà. Després d'anys de no veure'ns amb el Carles, vam coincidir per casualitat el setembre de 1981 en un lloc ben apropiat per a trobar-me amb ell: les ruïnes d'Empúries. Sortint del Museu d'Arqueologia de Catalunya ens vam aturar, ell amb la Carmina i jo amb la meua dona. La cordialitat perdura, per temps que passi, quan es recupera la que ja existia.

—*Institut d'Estudis Catalans*. La resta de contactes ja estan relacionats amb l'IEC. Vam entrar tots dos a la Secció Filològica, com a membres numeraris, el 21 de maig de 1991, molt ben acompanyats per Jordi Sarsanedas, M. Àngels Anglada i Josep Vallverdú. No cal que us digui com m'impresiona que només quedem en Josep Vallverdú i jo d'aquella promoció. I la memòria dels altres membres, els que hi vaig trobar i els que ens han deixat, és viva i m'acompanya molt sovint. Tots en sabeu els noms. De cadascun vaig admirar la diversa personalitat humana i científica.

També vull esmentar la Montserrat Jufresa, amiga i companya del Carles al seu departament, ara relacionada amb la Secció com a representant de la Societat d'Estudis Clàssics. Ella ha estat un nucli d'unió d'amics d'ella i del seu marit i de companys d'universitat —Jaume Pòrtulas, Jordi Malé, Josep M. Jaumà, etc.—, en calçotades memorables al seu mas de la Selva, entre els quals no faltava el Carles Miralles. No és que fos un entusiasta dels calçots, el Carles, però sí de tot allò que els acompanyava i de les saboroses sobretaules entre amics.

Alguna trobada a Riudecanyes, una visita a Vilacolum, les sortides de la Secció Filològica especialment, han reforçat els lligams amb el Carles i entre les parelles respectives. Si les dones s'hi troben bé, el tracte de grup llisca plàcidament i agradable.

El doctor Joaquim Molas em va proposar d'afegir-me a la Comissió Tècnica de la Fundació Mercè Rodoreda de l'IEC. Em va dir que jo podria inventariar les traduccions a d'altres llengües —més de trenta— que l'obra rodorediana ha propici-

at i estudiar-ne les de llengües que jo conegués. Precisament per a *Som per mirar II. Estudis de literatura i crítica oferts a Carles Miralles*, vaig estudiar les traduccions a l'anglès de *La plaça del Diamant*.

En morir Joan Triadú, va entrar a la Comissió el Carles, coneixedor de la casa i una peça que seria clau per a la Fundació, com a filòleg solvent. Aquest, el de la Fundació Mercè Rodoreda, ha estat un altre espai en el qual hem col·laborat amb plena entesa, valorant els candidats als premis, tutelant els treballs que demanaven una ajuda, segons el tema que ens fos més familiar a cadascú, i amb l'ajuda administrativa de la senyora Marta Viñuales. N'han sortit una bona quantitat de contribucions i de publicacions interessants.

—*Comissió Lexicogràfica*: els coneixements de grec i cultura clàssica de Carles Miralles, que ha glossat Montserrat Jufresa, van ser importants per a la Comissió Lexicogràfica que ell dirigia. I no solament per al diccionari, sinó que els orígens, evolució, registres i acceptació o no de mots i accepcions suggerien tot de comentaris sobre altres temes igualment enriquidors: els mites clàssics, els escriptors catalans, la poesia sobretot, com saben prou els membres de la Comissió. Destaco la complicitat que s'establia sovint entre nosaltres dos, aquella complicitat d'anys de coneixença que ens feia captar els dobles sentits, entendre'ns amb *private jokes*, i que li permetia prendre'm el número i a mi advertir-lo amicalment quan em semblava que s'embranchava massa.

* * *

A un dels seus llibres, *Mans lentes d'aigua*, escrit ja fa anys, arran d'un problema de salut, hi trobo uns versos que vull recordar:

Com t'ajuda a anar morint, la poesia,
ara que et sembla que la malaltia
potser no et matarà —no em matarà,
dius tu, aquesta almenys, ara com ara.

La poesia pot ajudar a anar morint i a anar vivint per sempre. Per mitjà de la seva erudició, del seu tracte, del seu amor discretament intens per la família; la seva i la família dels que en som deutors.

JOAQUIM MALLAFRÈ
Secció Filològica

La presència de Carles Miralles a l'Institut

1. PROLEGÒMENS

El 29 de març de l'any 2012, Salvador Giner i Isidor Marí —presidents en aquells moments de l'Institut i de la Secció Filològica, respectivament—, Carles Miralles i jo mateixa vam intervenir en una sessió de celebració del centenari de la Secció Filològica al Centre d'Études Catalanes de París, organitzada conjuntament per l'Institut i Mònica Güell, directora del Centre. A la revista *Catalonia*, publicació semestral en línia del Centre, es poden llegir les conferències que hi vam pronunciar.

Carles Miralles hi va parlar de «Llengua, política i cultura».

En la meua intervenció, que vaig titular «Relació succinta de les vicissituds d'hel·lenistes i llatïnistes a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans», s'hi poden llegir aquestes paraules: «no dedicaré més temps a la figura de Carles Miralles, perquè sortosament encara està escrivint la història dels hel·lenistes de la Secció Filològica de l'Institut».

D'aquest acte no fa ni quatre anys. I avui, 28 de gener de 2016, recordem Carles Miralles, quan ja fa un any que tenim «de tu nostàlgia».

2. *IN MEDIAS RES*

Del Carles Miralles poeta i hel·lenista —com li agradava de ser presentat—, en parlaran i n'han parlat ja. La meua intervenció voldria ser un apunt sobre la presència de Carles Miralles a l'Institut. A l'Institut: en majúscula i sense complements, que era com ell en digué sempre. I la presència que, potser, ell havia volgut deixar-hi. No tant una presència institucional, de càrrecs i activitats que empren-

gué, o no va tenir, sinó més aviat allò que potser en podríem dir la seva manera de viure l'Institut, aquell senyal indeleble que hi ha deixat, la concepció que de l'Institut tingué i difongué, alguna cosa de subtil i fonda, al mateix temps, resseguida especialment a través dels seus discursos, en solitari, davant del Ple de l'Institut.

Potser m'explicaré millor al llarg de les paraules que segueixen, glossadores d'aquests textos de Carles Miralles.

Tot i que com a soci de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'Institut, ja als anys seixanta Miralles va encetar una relació amb l'Institut, la primera presència destacada de Carles Miralles a l'Institut és de l'any 1979, amb la seva participació en la creació de la societat filial adscrita a la Secció Filològica, Societat Catalana d'Estudis Clàssics, ara presidida per Montserrat Jufresa, com ja ha estat dit.

Va exercir com a president de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics fins a l'any 1992, mesos després d'entrar com a membre numerari, fet que es va produir el 21 de maig de 1991. En aquells moments ja feia anys que era catedràtic de filologia grega de la Universitat de Barcelona, de la qual havia estat vicerector (1981-1986).

El mateix dia que ho feia Miralles, també s'incorporaven a la Secció Filològica com a membres numeraris Maria Àngels Anglada (traspasada l'any 1999), Joaquim Mallafre, Jordi Sarsanedas (traspasat l'any 2006) i Josep Vallverdú; Marià Villangómez (traspasat l'any 2002) entrava com a membre corresponent.

Des de l'any 1995 fins al 1998, Miralles va ser secretari de la Secció Filològica, sota la presidència de Joan A. Argenter. Just l'any 1998 va començar a exercir el càrrec de secretari general de l'Institut, sota la presidència de Manuel Castellet, que va concloure l'any 2002. No va poder ser el president del centenari, com tantes vegades m'havia confessat que li hauria agradat.

Fins a la seva mort, va presidir la Comissió Lexicogràfica de la Secció Filològica i el Consell Supervisor del TERMCAT, va ser representant de l'Institut a la Institució de les Lletres Catalanes, al Consell Social de la Llengua Catalana o membre de la comissió tècnica de la Fundació Mercè Rodoreda, entre d'altres.

Quan exercia de secretari general, es va produir la mort de Ramon Aramon. Era el dia 17 de juliol de l'any 2000. El 30 d'octubre, tres mesos després d'aquesta mort, l'Institut va dedicar un acte d'homenatge a Aramon, el secretari general que havia ocupat més anys el càrrec. Miralles hi va participar amb un text, que es pot llegir a la semblança que va publicar l'Institut. Hi explica la seva relació amb Aramon, que s'inicià ja l'any 1964, i també com, de la mà d'Aramon, va conèixer, pas a pas, l'Institut i una determinada manera de viure l'Institut. Si començo amb una citació d'aquest discurs, és perquè Miralles hi evocava els principis, i no només cronològics. Hi digué això: «El 1976 vaig acompanyar-lo uns quants dies en un viatge a Brussel·les. [...] Va ser una de les comptades vegades que em va parlar d'ell, del que hauria volgut fer i del que havia fet: em va venir a dir que **potser era més important el servei al país que l'excel·lència en els estudis i l'especialització**, i

que de primer havíem de recuperar les coses nostres, la tradició d'abans de la guerra, en allò que tenia de més essencial.» (2)

I afegia més endavant:

«El secretari general que us parla, però, des de l'evocació de la persona i mirant de dir, amb pinzellades precises i de reconeixement, el que aquell secretari general va ser per a l'Institut, per a la llengua i la cultura catalanes, us parla, ben cert, des d'una posició sortosament diferent. Però us en parlo jo —i no qualsevol altre membre, molts dels quals l'havien tractat més que jo i ell els tenia més confiança— com a secretari general que ara sóc de l'Institut, perquè tot ha canviat, però va ser des d'aquest càrrec que ell va **servir l'Institut**. I he de dir que aquesta coincidència és un honor per a mi, que ara provo, ben altrament, de fer, emperò, **això mateix**.» (4)

3. «AIXÒ MATEIX», ÉS A DIR, «SERVIR L'INSTITUT» I «EL SERVEI AL PAÍS»

Ara sí, anem als principis, també als temporals. Quatre anys després d'haver estat nomenat membre numerari de l'Institut, concretament el 20 de desembre de 1995, Carles Miralles va pronunciar el seu primer discurs davant el Ple de l'Institut, reunit en sessió ordinària. Aquesta conferència va constituir, més tard, la semblança biogràfica de Lluís Nicolau d'Olwer, publicada per Presidència amb el número 12 de la col·lecció. Simptomàticament, Miralles va titular el seu treball «“Servir el comú quan l'hora arriba és llei de tota democràcia”. Aproximació a l'humanisme de Lluís Nicolau d'Olwer».

No ha de resultar gens estrany que Miralles triés la figura de Nicolau d'Olwer per al seu primer discurs a l'Institut, ni que triés aquest títol. El que voldria palesar en aquestes pàgines és la tria pensada i eloqüent de Miralles a l'hora de parlar al Ple, tot al llarg dels anys, les «fidelitats» de Miralles.

Miralles sentia una gran admiració per la figura i l'obra de Nicolau, com ja és conegut i com anirem veient. Justament l'any 1995 es va fer públic l'inventari, catalogat per Rosa Soler i Eulàlia Miret i prologat per Montserrat Vilà, del fons Nicolau d'Olwer. Era constituït pel llegat intel·lectual que va deixar Nicolau a la seva mort i que l'Institut va acollir. El fons havia arribat a l'Institut l'any 1984 i al Servei de Documentació l'any 1992.

En aquest primer discurs de 1995, Miralles exposà el recorregut acadèmic de Nicolau i el seu pas a l'acció política, va anar desgranant els càrrecs més importants que va exercir. Digué:

«Un home amb el seu currículum acadèmic, membre numerari de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans des de 1918, amb els seus mèrits d'historiador de la literatura i la seva formació com a hel·lenista i llatínia, orientat clarament cap a l'edat mitjana, estava destinat a una càtedra com la que obtingué de

llatí medieval a la Universitat Autònoma de la República el 1932. Reporta Guansé que, anys després, “sovint es planyia amb amarguesa que l’haguessin arrencat de la pau del seu gabinet de treball”. [...] Va cedir, com ell ho deia de Metge, perquè **servir la comunitat és un deure indefugible, si n’arriba l’hora.**» (10)

Per acabar amb aquesta reflexió:

«L’últim factor conformador de l’humanisme de Nicolau sembla, en efecte, aquesta seva inquisició sobre allò que, havent determinat la constitució de Catalunya com a nació, ha romàs a través dels segles, no sense canvis, com a constitutiu específic de la catalanitat, de l’esperit català, per dir-ho com ell ho deia, més enllà fins i tot de les vicissituds històriques. Recuperar això, entre el *Volksgeist* i la literatura, i constantment confrontar-ho amb la gran lliçó dels grecs i amb les aspiracions de les idees i dels pobles capdavanters contemporanis, des d’una irrenunciable concepció de la cultura com a fet moral, heus ací el nord, dins dels ideals noucentistes, de l’humanisme de Nicolau, disposat a més a **servir el comú com a base de la democràcia**. Si en el seu discurs d’entrada a l’Institut evocava “l’esperit nacional”, en definitiva el patriotisme de Ramon Muntaner, “que visqué en totes les terres catalanes”, era simptomàtic el tema del que pronuncià l’any 1933 a l’Ateneu Barcelonès: *Del patriotisme i la democràcia en el procés constitucional de la Catalunya antiga.*» (12)

Nicolau va ser, tot al llarg de la vida, un referent per a Miralles. És una de les «fidelitats» de Carles Miralles.

En la seva condició d’hel·lenista, Miralles s’exigia contribuir a fer conèixer els clàssics i els conreadors dels clàssics, i fer-ho també des de l’Institut, com ja ha estat mostrat abans.

A l’inici del discurs sobre Nicolau de l’any 1995, Miralles es referí als dos professors de la Universitat de Barcelona que van exercir una influència més clara sobre Nicolau, Antoni Rubió i Lluch i Lluís Segalà. I afirmava:

«De manera que Rubió i Lluch, vull dir, ja era una garantia, com a mestre, respecte del grec que sabia Nicolau. Ara, Nicolau mateix reconeixia, anys a venir, el mestratge de Segalà, un home més gris i metòdic però un gran treballador i tan excel·lent com exigent com a professor.» (6)

Degué ser, en part, aquesta motivació la que va empènyer Miralles a rescatar la figura de Lluís Segalà, membre de l’Institut, de la primera Secció Filològica, per mostrar la vàlua i l’admiració que Nicolau li professava i fer una nova conferència pronunciada davant el Ple el dia 22 d’octubre de l’any 2001, que configura la semblança biogràfica de Lluís Segalà i Estalella, publicada per Presidència, amb el número 25. S’hi pot llegir:

«Segalà va tornar a Barcelona el 1906 i l’any següent Prat de la Riba engegava l’Institut. Quan va ser cosa de posar fil a l’agulla de **l’endreç de la llengua**, un savi com Segalà, amb una sòlida preparació filològica i hel·lenista, va semblar impres-

cindible. Sobretot perquè, en l'endemig, Segalà s'havia guanyat amb les seves classes a la Universitat renom d'eficaç i de rigorós. [...]

»Atès que aquesta semblança havia d'anar més enfocada cap a la vinculació de Segalà a l'Institut, vaig anar a mirar si a l'Arxiu teníem res d'interessant, pel que fa a aquest tema, i hi vaig trobar, guiat per la gentilesa de la senyora Eulàlia Miret, una nota necrològica, que sembla immediatament posterior a la mort de Segalà; es tracta d'un manuscrit sense nom d'autor, però, comparada la lletra d'aquest text amb la d'altres manuscrits de Ramon Aramon, també d'aquell temps, en resulta amb certesa que es tracta d'un seu autògraf.» (6)

És així que Miralles es disposà «a intentar una comprensió de la tasca i la figura de Segalà des d'una distància suficient» i «mirar de situar la relació de Lluís Segalà amb l'Institut d'Estudis Catalans i d'establir ensems la situació a la cultura catalana de la seva obra i del seu prestigi». (6)

I així es va acabar confegint la semblança: amb aquest discurs de Miralles i, a més, amb la necrològica inèdita que Aramon va escriure de Segalà. D'aquesta manera, Miralles retia un homenatge triple, a Segalà, a Nicolau, a Aramon. Tres persones que havien ajudat a configurar una determinada manera de ser de l'Institut, el que Miralles tenia al cap, estimava, i hauria volgut presidir.

És sabut que, l'any 2002, Carles Miralles va presentar la seva candidatura a la presidència de l'Institut. Va començar el discurs que va pronunciar davant del Ple el dia 6 de juny d'aquell 2002 per presentar el seu programa de govern amb aquestes paraules:

«Ha fet un any que vaig decidir presentar-me a les eleccions a President de l'Institut d'Estudis Catalans perquè confluïren dues circumstàncies: d'una banda, hi havia membres que m'ho suggerien o m'hi animaven i, d'una altra, la meua dedicació a les feines i a l'equip de govern de la Secció Filològica, així com els tres anys que havia fet de Secretari General, creia jo que m'havien permès un coneixement de la situació, dins i fora de l'Institut, que podia oferir com un capital de futur a tots els membres. En la vella discussió, que van reprendre els humanistes, entre vida contemplativa i vida activa, si jo em trobava un intel·lectual inclinat a la primera, a la lectura, a l'estudi i a la recerca, no veia que això impliqués dir no a la vida activa. Al contrari, no sóc partidari d'una situació que sembla de vegades imposar-se en les nostres institucions acadèmiques, que els qui s'encarreguen de governar-les o bé abandonen l'estudi o ja han deixat enrere les bregues del servei actiu. Jo entenc que els membres de l'Institut hem de comprometre'ns amb la vida de la institució sense que aquest compromís ens eximeixi de la dedicació a la ciència, a la cultura, per mèrit de la qual en som membres.»

Les connexions entre aquestes paraules amb algunes de les que he llegit anteriorment, que Miralles havia escrit sobre Nicolau d'Olwer, es mostren nítidament, i més encara quan arribem a la segona pàgina del discurs de candidatura i llegim:

«Fem nostra aquella sentència d'un d'ells [intel·lectuals], Nicolau d'Olwer, construïda sobre la dita d'un altre de més antic, Bernat Metge. Amb ell entenem que “**servir el comú, quan l'hora arriba, és llei de tota democràcia**”, i volem remarcar les dues idees que en deriven i són per a nosaltres irrenunciables: la idea de la “unitat” de tot l'Institut, per dir-ho amb un mot de Prat de la Riba, en la tasca comuna, de tots, i la idea de la concepció democràtica, oberta i no sectària, que tenim del govern —que ve a ser, vist d'aquesta manera, el resultat o la gestió de la participació de tots en la tasca comuna.»

És sabut també que el resultat de les eleccions va ser favorable, en segona votació, a la candidatura de Josep Laporte i Salas (1922-2005), el qual va exercir la presidència des del mes de setembre de 2002 fins al mes de febrer de 2005, any en què va morir sobtadament.

Nicolau continuà ben present en la ment de Miralles. L'any 2003, Miralles va posar en marxa un projecte de l'Institut, adscrit a la Secció Filològica, que consistia en un «Estudi previ a l'edició de les Obres completes de Lluís Nicolau d'Olwer».

La raó de ser del projecte venia de la «necessitat de recuperar l'obra d'un brillant intel·lectual, filòleg, historiador, [que] va practicar el periodisme, va cultivar l'erudició i va intervenir en política. Els seus articles d'erudició i treballs acadèmics, ponències, conferències no han estat enterament recollits. Els seus llibres d'investigació tampoc han estat reeditats. Emprendre aquest projecte és complir amb un **deute històric**, ja que la seva obra constitueix una ineludible referència a la **constitució ideològica del nacionalisme català**».

Com a resultats materials del projecte vull destacar la reedició d'una obra de Nicolau per a cadascuna de les quals Miralles va escriure un pròleg: *Caliu. Records de mestres i amics* (2012) i *La lliçó de la dictadura* (2014).

4. L'ENDREÇ DE LA LLENGUA

«L'emoció que em causaria sempre d'haver estat elegit membre de l'Institut d'Estudis Catalans és multiplicada per la vacant que hi vinc a ocupar —no a omplir. Més de sis anys ha estat buida la cadira on seia Maragall, però l'escalf del poeta encara hi és, com afrontant la meua gosadia.» Lluís Nicolau d'Olwer havia obert amb aquestes paraules el discurs que va pronunciar el 28 d'abril de 1918, durant la IV Festa Anual de l'Institut.

Vet aquí una altra fidelitat de Carles Miralles. El 13 de desembre de 2004 i davant del Ple de l'Institut, Miralles va llegir un discurs sobre la figura de Maragall, que va ser publicat com a número 38 de la col·lecció de semblances. El va titular: «*Un xic exòtic i desorientat*». *Semblança de Joan Maragall l'últim any de la seva vida*. El va començar amb aquestes paraules:

«El dia 9 de maig de 1911 es constituïa, en una sessió solemne al Palau de la Generalitat, la primera Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, llavors anomenada Institut de la Llengua Catalana. Joan Maragall era entre els seus membres i assistí aquell dia a la sessió constituent. N'havia estat nomenat membre el 14 de febrer, juntament amb dos altres escriptors, Àngel Guimerà i Josep Carner, dos lingüistes, Antoni Maria Alcover i Pompeu Fabra, un hel·lenista, Lluís Segalà, i un bibliista, Frederic Clascar.»

Es refereix més endavant a la semblança de Maragall que l'Institut havia encarregat a Nicolau l'any 1961, en ocasió del cinquantenari de la mort del poeta i que fou llegida en el Ple de 27 d'abril. Miralles qualifica així aquesta semblança, escrita des de l'exili: «Essencial, necessària contra la repressió i l'amenaça de l'oblit. Escrita com un **deure**, provant de continuar el que havia estat salvatgement estroncat, i amb voluntat de futur.»

Miralles ja s'havia ocupat de Segalà, professor de Nicolau. Ara era l'hora d'ocupar-se de Maragall, de qui Nicolau va ocupar la vacant. Era l'hora d'ocupar-se de Maragall a l'Institut, com ja havia fet a la universitat, amb seminaris sobre la *Nausica* i els *Himnes homèrics*, per exemple. El Maragall de l'Institut era, però, el Maragall del darrer any de la seva vida.

En aquest punt de la meva intervenció, seria el moment d'evocar altres fidelitats de Miralles que tenen un protagonisme en aquest discurs: Carles Riba, és clar, però també Eduard Valentí Fiol o Joaquim Molas. Però no serà el cas, per diversos motius, entre els quals el més visible és el del temps de què dispo.

La citació maragalliana que Miralles va escollir per donar títol al seu discurs prové d'una carta del poeta a Josep Pijoan del 27 de maig de 1911, en la qual Maragall manifesta al seu interlocutor que a l'Institut es troba «un xic exòtic i desorientat; però, en fi, hi acudiré amb bona voluntat, mentre no acabi de desenganyar-me de la seva eficàcia». Un mes més tard, Maragall escrivia a Lluís Lluís sobre l'Institut: «És una institució molt sèria i de treball, i molt considerada ja a l'estranger; però no sé si és cosa del meu esperit poc disciplinat; però no hi ha més, s'ha de fer lo que es puga.»

Miralles analitza els mesos anteriors a la mort de Maragall i les seves ocupacions: la versió en vers dels *Himnes homèrics*, tornar a escriure articles per al *Diario de Barcelona* i «ser útil» a l'Institut, perquè l'han fet membre de la Secció Filològica.

S'entreté, entre d'altres aspectes, en l'escrit que Maragall va adreçar a l'alcalde de Barcelona per exposar-li que la ciutat necessitava una biblioteca. Miralles entén que Maragall parlava en nom de l'Institut i fa aquesta valoració:

«Aquest text presenta l'Institut com **una obra de fe, de redreç**, i declara el compromís que assumeix amb els joves; la ciutat ha de posar-hi “voluntat” i mostrar la seva “virtut”, la “il·lusió” amb què ha de respondre a la “nova vocació” dels seus joves. Hi és evident que vol aconseguir una resposta positiva, que cerca l'asso-

liment d'allò que és demanat. Però també que Maragall hi raona per l'Institut en termes diguem-ne espirituals: ètics i culturals més que no directament polítics. Exposa una raó en profunditat: algun cop s'ha pogut assenyalar justament que la ciutat no s'ha compromès amb la cultura; **l'Institut té fe** que això no torni a passar ara, i la ciutat ha de correspondre a la vocació dels joves científics i estudiosos de la necessitat dels quals d'una gran Biblioteca es fa portaveu l'Institut. Si la ciutat no ho feia, que no pugui dir davant la història que no n'ha estat advertida de les conseqüències.» (14)

I afegeix encara:

«Maragall està instal·lat en un anhel de puresa que, en l'àmbit de la poesia, va mirant d'acomplir amb l'intent de posar en català els *Himnes*.» (14)

Maragall va morir el 20 de desembre de 1911. Miralles acaba així el seu discurs sobre el poeta:

«No sé si el 24 de novembre va ser l'últim dia que va sortir de casa. Però aquell dia va anar a l'Institut, doncs. I l'Institut, mort ell, va publicar els seus *Himnes homèrics*. Una obra que segella definitivament l'intent de Maragall de millorar la seva llengua poètica amb un viatge atent i enlluernador a les deus de la poesia occidental, i que continua l'aventura de la *Nausica*, d'una banda, i que, d'altra banda, és l'aportació de Maragall al projecte de l'Institut, al qual s'havia incorporat, aquella primavera, amb entusiasme i dedicació, tot i trobar-s'hi “un xic exòtic i desorientat”. El Maragall que s'hi incorporava se sentia en plenitud interior, tenia les idees clares i no volia deixar-se endur pel concret sinó només pels projectes de **fe**, ideals. M'agradaria haver documentat que, tot i el seu aïllament, Maragall trobà forces per a comprometre's amb fe —amb la fe dels seus articles d'aleshores, vull dir— en el **projecte de l'Institut**.» (30)

El 24 de desembre de 2011, en el cinquantè aniversari de la mort de Nicolau, l'Institut va voler retre-li homenatge, des de la vicepresidència que en aquells moments vaig tenir l'honor d'exercir, i ho vam fer amb dues activitats: una conferència de Miralles sobre Nicolau pronunciada davant del Ple el dia 19 de desembre i una petita exposició que va poder ser visitada des d'aquell dia fins al mes de març de 2012 a la llavors anomenada «sala de membres», que va encetar una sèrie de quatre, segons m'és grat de recordar.

Aquell dia de desembre, se'l veia content enllaçant les seves fidelitats, una rere l'altra, perquè aquell any 2011 en què es commemorava el centenari de la mort de Maragall, ell, Miralles, havia pogut recordar Nicolau davant del Ple, cinquanta anys després de la seva mort, i també que feia cinquanta anys que davant del Ple s'havia evocat Maragall amb un text de Nicolau, escrit des de Mèxic, pocs mesos abans de morir. I va afegir:

«Nicolau no va ser un mal lector de poesia. Va ser això sí un lector fet a la seva. Maragall és clarament un seu poeta, potser *el seu poeta*.» (4)

«Nicolau va practicar sempre la *pietas*, el record i la reconeixença, envers els mestres. Entenia que, en **la refundació de la cultura del país a l'entorn de la llengua**, pel que feia a la filologia i a la història literària, a la literatura i a la filosofia, existia una tradició, no gens menyspreable, que calia recuperar en català i per al català. [...]

»També en política, en economia i filosofia practicava aquest reconeixement dels mestres i dels amics. Amb el mateix esperit crític, amb una lucidesa, sovint, no incompatible amb la passió, amb l'impuls cap amunt que admirava en Maragall.

»A cent anys de la seva tesi i a cinquanta de la seva evocació de Maragall retem avui homenatge, a cinquanta anys de la seva mort a l'exili, a un dels grans intel·lectuals del segle xx, humanista i polític, lluitador tenaç per la llibertat i la justícia. President i membres de l'Institut, honor a Lluís Nicolau d'Olwer.» (5)

Carles Miralles també va tenir cura de revisar, aplegar i distribuir els materials per a l'exposició esmentada suara, documents personals, imatges i publicacions de Nicolau, en quatre blocs: «Estudis sobre Menandre», «El Congrés Internacional de la Llengua Catalana», «La publicació d'*El pont de la mar blava* i *La lliçó de la dictadura*» i «La seva participació a l'IEC i a la Unió Acadèmica Internacional».

Durant aquells tres primers mesos de l'any 2012 vam tenir fixada a la paret de l'exposició aquella frase de Nicolau que Miralles va triar, no només per presidir l'exposició, sinó per titular el seu discurs d'aquell ja llunyà any 1995: «Servir el comú quan l'hora arriba és llei de tota democràcia».

Miralles va explicar així aquesta frase en el seu discurs davant el Ple, abans d'inaugurar i visitar l'exposició guiats per ell mateix:

«Aquí tot és en efecte programàtic: *servir*, pel que significa i perquè és un infinitiu impersonal, gnòmic; el complement d'aquest verb, *el comú*, perquè Nicolau tria una manera antiga de dir el país, la gent d'una comunitat, el poble, no compromesa amb cap forma ni sistema de govern, però que implica la solidaritat, la igualtat, el que tots tenim en comú amb tothom: des del τὸ κοινόν dels grecs fins al *bonum commune* dels moderns; *llei de tota democràcia*, el predicat nominal, perquè és la responsabilitat de servir, la disponibilitat per exercir-la, que esdevé norma indefugible de l'exercici del govern (-νομία), que rau en el poble (δημο-); i, encara, *quan l'hora arriba*, que és un incís temporal, també condicional, perquè **servir el comú** no és per a Nicolau una tècnica, un ofici, sinó una **obligació individual, de cada ciutadà, en una comunitat democràtica o per tal d'instaurar-la, aquesta democràcia.**»

Tot era programàtic també en els discursos de Miralles a l'Institut. I en les paraules de Miralles sobre Nicolau. Quan Miralles afirma de Nicolau a la presentació que prologa la segona edició de *Caliu* que va ser «Un intel·lectual que va viure articulant la seva vida amb la de la comunitat a la qual pertanyia» (VIII) o quan assevera que «*Caliu* és una mostra, construïda amb escrits de més d'una època, de la

vella fe en l'escriptura contra l'oblit» (VIII), ens està parlant d'ell mateix, sospito, o de la imatge que voldria deixar ell mateix i els seus escrits.

L'any 2012, com deia a l'inici de la meua intervenció, vam anar a París a commemorar el centenari de la Secció Filològica. Els temps començaven a canviar al nostre país. Miralles hi va parlar de «Llengua, política i cultura», potser perquè juntament amb Nicolau també entenia **«la refundació de la cultura del país a l'entorn de la llengua»**. Va acabar el seu discurs amb aquestes paraules:

«La generació noucentista va prendre París com a centre d'irradiació europea de la cultura catalana. L'acollença que hi rebé d'entrada —en l'àmbit del que era llavors la cultura— va encoratjar els intel·lectuals catalans d'aleshores a construir amb esforç i amb èxit una cultura literària, entre les millors del segle xx, que Europa no ha reconegut ni ha assimilat. Tants d'anys després, des de París, podem reclamar a Europa que la llengua i la cultura catalana puguin ajudar al plantejament general d'una crisi profunda, segurament decisiva, en les llengües de tots i en la cultura comuna. Només podem plantejar la situació de la nostra llengua des de la comuna situació cultural. I això pot ajudar a pensar i comprendre aquesta situació cultural comuna. Però hem de tenir veu. La nostra especificitat ha de ser reconeguda i assimilada. Cal que els europeus —tots, els espanyols inclosos— reconeixin la veu dels catalans tal com és, la nostra llengua, entre les veus que han construït la cultura europea, i que l'acceptin i la reivindicuin entre les que continuaran construint-la.»

La Presidència de l'Institut encarregà a Carles Miralles el discurs patriòtic del dia 11 de setembre de l'any 2013, una tradició que havíem encetat l'any anterior. Carles Miralles va titular el seu discurs «Virtut de la paraula, virtut de la poesia». Miralles havia acceptat que el seu servei al país passava per la paraula, per la poesia.

«Reconeguem a la paraula la seva virtut, renovellada en el món d'ara. Les coses, continua essent necessari que les paraules les diguin i la poesia en reveli la totalitat, l'altra cara que les renova. Continua essent necessari i és ara, més que mai, necessari. Ara i aquí, han estat els poetes que ens han salvat els mots, com deia Espriu que era el sentit i el destí de la poesia. I la poesia, hem de voler que ens guiï cap al futur, cap a un món que, obert a les descobertes i aplicacions tecnològiques, tingui sempre present que també el futur, com el passat, serà i va ser construït amb les paraules de tots, enraonant. Ai de la terra que no sàpiga honorar, venia a dir Eliot, les paraules de tots que han dit i que diran els seus poetes; reconèixer-les seves, de tothom. Contra les paraules interessades, parcials, que no mou la recerca de la veritat, la paraula i la lluna dels poetes ens il·luminin sempre, conscients nosaltres de la raó que hi ha en l'ús i en la transformació dels mots i de les seves combinacions, a voltes desesperades però sempre amb l'objectiu de realitzar, com deia romànticament Maragall, la virtut tot just encetada, encara inconeguda, de la poesia.» (7)

Miralles va excel·lir en els estudis literaris, clàssics o catalans, i va «servir el comú» amb la seva paraula, la seva poesia.

MARIÀNGELA VILALLONGA
Secció Filològica

BIBLIOGRAFIA

- MIRALLES, Carles. «“Servir el comú quan l’hora arriba és llei de tota democràcia”: aproximació a l’humanisme de Lluís Nicolau d’Olwer». A: *Memòria: curs 1995-1996*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 1997, p. 75-80.
- *Lluís Nicolau d’Olwer: Semblança biogràfica: Conferència pronunciada davant el Ple per Carles Miralles i Solà i Manuel Mundó i Marcet el dia 20 de desembre de 1995*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2000. (Semblances Biogràfiques; 12)
- [«Vaig tractar el senyor Aramon, intermitentment, durant molts anys. Des del 1964 fins que deixà d’assistir...»]. A: *Ramon Aramon i Serra: Sessió en memòria: Sala Prat de la Riba, 30 d’octubre de 2000*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2001. (Semblances Biogràfiques; 20), p. 31-34. [Presentacions de Manuel Castellet i Joan A. Argenter]
- *Lluís Segalà i Estalella: Semblança biogràfica: Conferència pronunciada davant el Ple per Carles Miralles i Solà el dia 22 d’octubre de 2001*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2002. (Semblances Biogràfiques; 25) [Duu com a annex la nota necrològica de Lluís Segalà escrita arran de la seva mort (1938) per Ramon Aramon i Serra]
- *Candidatura a la Presidència de l’Institut d’Estudis Catalans*. Juny 2002. [Inèdit]
- «Un xic exòtic i desorientat»: *Semblança de Joan Maragall l’últim any de la seva vida: Conferència pronunciada davant el Ple per Carles Miralles i Solà el dia 13 de desembre de 2004*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2005-2011. (Semblances Biogràfiques; 38)
- *Nicolau d’Olwer: Conferència pronunciada en el Ple de l’IEC el 19 de desembre de 2011*. 2011. [Inèdit]
- «Cap al futur, sense oblidar». A: NICOLAU D’OLWER, Lluís. *Caliu: Records de mestres i amics*. Barcelona: Edicions 62, 2012, p. VII-XIV. [Presentació]
- «Llengua, política i cultura». *Les conférences du SEC. Catalonia* [en línia] [Université Paris-Sorbonne], núm. 11 (2n semestre 2012). <<http://www.crimic.paris-sorbonne.fr/publication-crimic/catalonia-11/>>. [Directora de la publicació Mònica Güell]
- «Virtut de la paraula, virtut de la poesia». A: *Onze de Setembre: Discursos commemoratius (2012-2015)*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2016, p. 21-28.
- SOLER, ROSA; MIRET, Eulàlia. *Inventari de l’arxiu Lluís Nicolau d’Olwer*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 1995. [Presentació de Montserrat Vilà]

VILALLONGA, Mariàngela. «Relació succinta de les vicissituds d'hel·lenistes i llatinistes a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans». *Les conférences du SEC. Catalonia* [en línia] [Université Paris-Sorbonne], núm. 11 (2n semestre 2012). <<http://www.crimic.paris-sorbonne.fr/publication-crimic/catalonia-11/>>. [Directora de la publicació Mònica Güell]

Els estudis de literatura catalana

He d'agrair a la presidenta i als membres de la Secció Filològica, i als organitzadors d'aquesta sessió, que m'hagin convidat a parlar del Carles Miralles; del Carles, del meu pare. El pare s'estimava l'Institut i creia en la feina que fa la institució, pel que representa per al país i per a la seva llengua. Així, i tot i que aquest és un homenatge acadèmic, m'hauran de perdonar algunes llicències, perquè se'm fa extremadament difícil parlar des de l'objectivitat i la distància. La sensació de pèrdua és molt viva encara i la sento ben endins.

El Carles pràcticament va descobrir la literatura catalana quan va arribar a la universitat, amb disset anys, en paral·lel a la descoberta de la seva vocació de filòleg; abans, amb prou feines havia llegit March i Verdaguer, i el primer més aviat per atzar, perquè duia el nom de l'institut on estudiava el batxillerat; a casa hi havia pocs llibres, però la seva mare tenia predilecció per Folch i Torres, que ell coneixia bé. Les lletres catalanes van ser, doncs, una descoberta relativament tardana, perquè abans havia llegit pràcticament tot el que li arribava a les mans: molta literatura castellana i els clàssics, de vegades adaptats. En aquesta descoberta de la pròpia tradició, van ser els poetes del segle xx els que el van d'entrada «enganxar»; així, els últims cursos de carrera, entre 1965 i 1966, va pronunciar la seva primera conferència sobre Foix, sobre *Gertrudis* i *KRTU*, al CIF de Barcelona, i va escriure un primer article dedicat a Riba i a les seves *Elegies* («Carles Riba: la idea de Grècia en las *Elegies de Bierville*», *Ínsula*, núm. 232, març 1966) i un altre sobre Espriu («1939: Grècia i la literatura catalana», *Convivium*, núm. 22, 1966). El seu darrer estudi va ser per a Espriu i *Setmana Santa*: llegit en una trobada espriuana el 2013, fa tot just uns dies que ha sortit publicat («*Setmana Santa*. Davant del no-res, la veritat», *Indesinenter*, núm. 10, 2015). Entre els primers treballs i els últims van passar una cinquantena d'anys, en què mai va abandonar la freqüentació de la literatura catalana (i en què Foix, Riba i Espriu van ser noms recurrents); la litera-

tura que era escrita en la seva llengua materna i l'ajudava a conèixer-la, a jugar-hi, a reflexionar i a construir el món quan feia de poeta. La llengua i la literatura nacionals, les del país.

Tot i que la literatura era percebuda per ell com un camp sense fronteres (ni lingüístiques, ni tipològiques, ni ideològiques), el 1986, al pròleg del seu volum *Eulàlia. Estudis i notes de literatura catalana*, explicava que, a banda de la literatura grega, la catalana era la que havia estudiat amb una dedicació més constant, i per diverses raons; deia:

[...] perquè trobo que és una literatura important i perquè m'interessa; senzillament però no únicament: al capdavant la meua és una generació que, en un moment determinat, considerarà un deure el coneixement, que li havia estat sistemàticament negat, del propi passat (de la pròpia literatura, sobretot, en el cas d'una persona tocada des de ben jove d'inquietuds literàries —així en dèiem aleshores—). Puc dir —potser amb una mica d'ironia, però sense gota de broma, vistes les circumstàncies—, que aquesta nostra cultura no ha deixat, d'ençà d'aleshores, d'ésser resistent (o, dit d'una altra manera, que encara hi ha manques, en plural, que fan posar els pèls de punta, també en el cas de la literatura), i puc dir que jo, particularment, hi havia trobat massa el gust (i això darrer provo de dir-ho amb la mateixa normalitat amb què m'imagino que podrien dir-ho un anglès o un italià, poso per cas): cap d'aquestes dues raons no és falsa i ambdues són raons, crec, de prou consistència i entenedores.

També es preguntava si més valia no deixar-ho córrer, això de la literatura catalana, perquè l'extremada especialització de les filologies (o la «inflació bibliogràfica», com n'havia dit en alguna ocasió) potser ho recomanava, però afegia que entre els uns i els altres l'havien convençut que no ho deixés estar:

Per ell [Antoni Comas] i per algun altre ara la meua dedicació a la literatura catalana és també un deure de veneració, çó és, de pietat, en el sentit antic, envers els morts de la meua terra —i demano que això que he dit no sigui entès retòricament, ni que fos *ex abundantia cordis*, sinó com a cosa proferida sense èmfasi i sentida.

En més d'una ocasió Miralles va agrair, públicament, el guiatge dels seus mestres; pel que fa a les lletres catalanes, hi ha un nom recurrent, el d'Antoni Comas, mort prematurament i per qui sentia una gran estima.

Una part dels estudis que Carles Miralles va dedicar a la literatura catalana es troben publicats en format llibre, i és a aquests llibres que em referiré aquí, perquè mirar d'encabir en l'espai que tinc reservat una llarga llista de noms d'autors i d'obres que van ser del seu interès, i sobre els quals va escriure, no té gaire sentit. Miralles llegia i mirava d'explicar la literatura catalana com a poeta, filòleg clàssic

i per justícia nacional; jo diria que per aquest ordre, però em puc equivocar. El podem descobrir habitualment, doncs, parlant de poesia, de tradició clàssica i de la pròpia tradició, tot i que fou la primera el pern, i molt sovint el motor, dels seus escrits:

La poesia transforma el món: en mostra les diverses cares; va més enllà de la realitat de cada dia, o del que solem anomenar realitat; sense que això impliqui que no la mostri, la realitat. Transforma la realitat amb els mots del diccionari; amb els que usem per a entendre'ns, però component-los de manera única, en un conjunt on cada mot pugui ser entès, per ell mateix, més enllà de l'ús de cada dia. En el fulgor d'aquesta transformació, la paraula revela la seva virtut plena: en l'absolut i en el temps, en l'origen i sempre, ara i sempre. Per la paraula aflora, més enllà, la virtut de la poesia. («Virtut de la paraula, virtut de la poesia», discurs de l'11 de setembre de 2013 a l'Institut d'Estudis Catalans)

De tots els llibres sobre literatura catalana que va signar, tan sols un únic títol va ser pensat d'entrada com a tal, com un volum complet: la *Lectura de les 'Elegies de Bierville'*, de Ribà, escrit entre 1976 i 1977 (Curial, 1979); les *Elegies* eren, per a Carles Miralles, l'obra més important de la poesia catalana del segle xx. Anys després d'haver-lo escrit, el reedità, i explicava les raons per les quals no l'havia volgut refer: perquè fer-ho era destruir-lo, perquè aquell llibre era el resultat d'una manera de llegir entre clàssics, medievals i moderns (en el sentit de contemporanis), perquè la seva lectura, en definitiva, no era «un estudi filològic ni un text de teoria literària, sinó un llibre que explicita, amb mètode i versant sobre un objecte concret, que jo havia posat els estudis clàssics i la literatura, la poesia, en el centre de la meva vocació intel·lectual. I que ho feia a la meua manera».

Les edicions crítiques de l'*Antígona* (Barcelona, Ed. 62, 1993) i *Les roques i el mar, el blau* (Barcelona, Ed. 62, 1996), d'Espriu, són també llibres pensats complets, però responen a un altre tipus d'interès: el de l'edició crítica, que considerava el vehicle més complet que té un filòleg per endinsar-se en una tradició i en els textos d'un altre, i els va preparar juntament amb Carmina Jori, la meua mare.

Els altres llibres que versen específicament sobre literatura catalana són reculls d'articles, repensats en l'ordenació i presentació per a les ocasions que els motivaren, però no revisats quant al contingut i la forma (o revisats només molt puntualment, per qüestions ortotipogràfiques, de repeticions internes o per deslligar-los d'algun context concret). Les raons de la no-actualització les explicava ell mateix quan reedità la seva *Lectura de les 'Elegies de Bierville'*, i ja m'hi he referit, però les trobem explicitades també d'altres maneres: parlant de Foix, i de la seva tendència a barrejar (en poesia, i en tota mena de treballs), escrits de diferents èpoques, Miralles feia veure la voluntat del poeta de no renunciar al que, d'entrada, havia estat dit, i a com havia estat dit:

[...] era com si [Foix] piqués l'ullet al lector i li digués: «Ho veieu? Jo sóc el mateix i el que vaig escriure fa tants anys segueix valent ara: ho puc publicar com si ho hagués escrit ahir». La convicció, en definitiva, de l'obra ben feta, una convicció ben noucentista. (*Sobre Foix*)

D'aquests llibres compilatoris, l'inicial *Eulàlia. Estudis i notes de literatura catalana*, potser poc conegut, per la seva difusió atzarosa (fou publicat per les Edicions del Mall el 1986), és molt representatiu dels seus interessos lectors en llengua catalana (el *Tirant*, Lluís Nicolau d'Olwer, Joan Salvat-Papasseit, Carles Riba o Salvador Espriu) i de la seva vocació d'hellenista, de la voluntat de lligar la tradició clàssica amb la nostra. Aquest és un volum familiarment molt estimat, que aplega, a la manera del Carles, els seus dos fills: porta el meu nom, Eulàlia, la que parla bé, i és dedicat al meu germà, el Roger.

En aquest volum hi ha alguns articles que responen a un exercici que era ben habitual en ell i que és en la base de la majoria dels seus treballs sobre literatura: llegir els textos i explicar què hi llegia; també era això el que feia a les classes a la universitat, com han recordat en més d'una ocasió alguns dels seus alumnes de l'assignatura de primer curs de llicenciatura Introducció als estudis literaris. En el recull *Eulàlia*, és per exemple el cas de l'estudi sobre Salvat, un poeta que s'apreciava especialment perquè formava part de la seva iniciació en la poesia catalana, i de la seva educació patriòtica i sentimental: «en escriure'l», deia, «he provat només d'explicar-lo, d'ajudar a llegir-lo: perquè m'he limitat al text malgrat el que m'interessava l'home». Aquests estudis en què el fil conductor és la lectura són majoria i fàcilment identificables d'entre la seva producció: es reconeixen a primer cop d'ull perquè hi ha poques notes i poca bibliografia (sobretot en els dels últims anys), i perquè les poques notes que hi ha serveixen per remetre a l'obra de l'autor que estudia; el centre és el text, l'obra, i la seva interpretació. N'hi ha molts d'altres, d'articles que responen a aquesta vocació, però ell estava especialment content del resultat de «“En el forat de la mort”. La catàbasi o baixada al món dels morts de la Colometa» (*Mites clàssics en la literatura catalana moderna i contemporània*, Universitat de Barcelona, 2007), que va preparar per a una trobada de l'Aula Carles Riba.

Després de l'*Eulàlia* van anar apareixent, amb un interval de deu anys entre l'un i l'altre, aproximadament, els tres llibres sobre els tres grans referents de la poesia catalana contemporània: *Sobre Foix* (Quaderns Crema, 1993), *Sobre Riba* (Proa, 2007) i *Sobre Espriu* (Universitat de Barcelona, 2013). Aquests no van ser, però, els únics autors de la nostra contemporaneïtat que van interessar a Carles Miralles: Jacint Verdaguer, Miquel Costa i Llobera, Joaquim Ruyra, Joan Maragall, Lluís Nicolau d'Olwer, etc., o els tan enyorats, per ell, Segimon Serrallonga i Maria Àngels Anglada, formen part també dels seus interessos. A banda d'aquests

treballs, diguem-ne més erudits o especialitzats, Miralles havia anat publicant, amb més o menys regularitat, entre els anys seixanta i setanta, tota una sèrie d'articles breus sobre poesia contemporània, a *El Pont*, *Presència* o *Cuadernos para el Diálogo*; algun dia valdria la pena recollir-los, per tal com mostren (i expliquen) una època vista des de dins, sense distància, i una determinada visió del fet poètic. Més endavant, i com a membre del jurat del Premi Amadeu Oller, també va escriure sovint valoracions sobre les obres premiades, recollides algunes en els preliminars dels volums publicats, i des del suplement de Cultura de l'*Avui*, que dirigí durant un temps David Castillo, mirava de fer arribar a un públic menys entrenat en poesia les seves lectures de Caterina Albert, Joan Maragall, J. V. Foix, Enric Casassas, Joan Ferraté, Mercè Rodoreda, Joan Alcover o Maria Àngels Anglada; aquests últims articles de diari, breus per força, són aplegats a *Sota el signe del fènix. Durar i pel foc sempre renéixer* (Leonard Muntaner, 2008), al costat d'altres sobre els clàssics i l'ús dels clàssics, des de Plató, passant per Cernuda i fins a la pel·lícula 300, de Zack Snyder.

Riba segurament va ser, d'entre tots els autors de la nostra tradició, el més estimat per Miralles i el que més el va marcar des del punt de vista intel·lectual, malgrat que mai es van arribar a tractar personalment. Una part important dels seus estudis ribians —però no tots— són, com he dit, al volum de Proa *Sobre Riba*. Miralles havia començat a llegir Riba l'any 1963, i el va acompanyar tota la vida: «ateses ben cert les diferències, entre ell [Riba] i jo i les nostres èpoques», explicava, «sí que he volgut ser un home de lletres com ell». En tenia una gran fotografia, emmarcada, a mà dreta del finestral del seu despatx al Departament de Grec de la Universitat de Barcelona. Jordi Cornudella ha explicat no fa gaire (*Llengua & Literatura*, núm. 26, 2016), i més bé del que ho podria fer jo ara, com la doble condició d'hel·lenista i de poeta de Miralles ens remet indefectiblement a Riba, i com mentre que els dos poden ser titllats com a «homes de lletres», només el primer va poder ser un hel·lenista, un professional del grec. La lectura de Riba per Miralles parteix de la seva experiència personal, com a poeta i com a poeta en llengua catalana, i de filòleg; el 2007, en els prolegòmens de *Sobre Riba*, recordava:

Fa més de quaranta anys que aprenc l'ofici de filòleg i comprenc la recança de molts filòlegs a arriscar-se per camins ètics o estètics. La interpretació és una feina que convoca molts sabers, no únicament d'ofici filològic; i la lectura té encara una altra característica: no solament explica què diu i com ho diu el text que n'és objecte, sinó els motius de qui el llegeix, les raons per fer-ho i com ho fa.

Filologia i interpretació, doncs, des d'una lectura que parteix de la pròpia vivència i construcció com a poeta, i a partir d'un poeta que havia trobat, com ho havia fet ell, en la cultura clàssica una manera de veure i de dir el món.

El tracte que va mantenir Miralles amb Foix i Espriu va ser d'una altra mena, diferent. En primer lloc, i a diferència de Riba, els dos els havia tractat personalment. Amb Espriu el que va mirar de fer va ser resituar-lo, mirar de llegir-lo d'una altra manera: com a continuïtat d'una tradició, i no com a oposició als noucentistes i a Riba, i posant l'accent en el món clàssic en l'obra d'Espriu; la continuïtat de la tradició que no s'interromp, doncs, malgrat les diferències entre dos dels poetes que més havia llegit.

El cas de Foix és encara un altre. Foix per al Carles tenia, d'entrada, un al·licient que no sé si va confessar mai en públic, i és que a la seva pastisseria de Sarrià hi fan un gelat de xocolata que mai no faltava a la nevera de casa. Això, vulguis que no, predisposa a llegir-lo d'una determinada manera. De Foix li agradava la seva quotidianitat, racional i ordenada, expressada amb uns mots que no tenen gens de quotidià (que no són ordinaris i trivials, per dir-ho com ho diria Foix) i que per aquesta raó són de bon poeta, de l'arquitecte que és el poeta, i així ho va expressar més d'una vegada en els seus estudis. També el retorn als trobadors i a la nostra tradició medieval, la creença en la civilitat de la llengua pròpia, la convicció que la llengua és desafiament i investigació i que la poesia n'és el resultat.

Un dels últims reculls que va publicar, *Aracne. Trasllats i ordits d'alguns textos del quatre-cents* (Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012), reflecteix la seva dedicació de lector a la literatura medieval: el *Tirant*, molt especialment, i el *Curial*, i també Roís de Corella i March. A Corella i a March hi va arribar bàsicament per Riba; al *Curial* i al *Tirant*, per l'interès per la novel·la i per Comas. En el context de la seva producció acadèmica, els estudis dedicats a la literatura medieval catalana són quantitativament pocs i són majoritàriament lectures en el sentit que apuntava més amunt: estudis fets per ajudar a llegir, des de la intertextualitat, la literatura comparada i la tradició clàssica. Una més minsa producció sobre els clàssics medievals no va dur aparellada, però, una més limitada lectura, coneixement i estimació d'aquestes obres: li agradava repetir que els clàssics no són només fòssils en mans de filòlegs, sinó que han d'arribar a tothom com a textos vius, útils i per ser llegits. Tot plegat ho fa evident la seva fatigada edició del *Tirant* (això sí: sense ni una sola nota, perquè molt rarament guixava els llibres), evocar com en coneixia passatges de memòria o en localitzava d'altres sense gaire esforç (tenia una memòria prodigiosa, i no només, és clar, per als autors medievals), o l'interès amb què en recomanava i n'esperonava la lectura (a mi, ho recordo clarament, em va portar l'edició de Riquer perquè el llegís per primera vegada quan tenia quinze anys; l'any que es va publicar *Eulàlia*).

Literatura medieval però també literatura del XIX i, molt especialment, contemporània. Només l'edat moderna va quedar fora d'aquest recorregut, però va saber incitar els que tenia més a la vora perquè s'hi dediquessin: amb una especial

predilecció pel poeta Joan Pujol, que havia conegut de la mà d'Antoni Comas, els últims anys de la seva vida li agradava discutir i reflexionar sobre els poetes del sis-cents; tot plegat, però, no ha quedat escrit. Per això vull acabar amb un d'aquests autors que el Carles havia freqüentat en els últims anys i que tant ens havien fet xerrar, a ell i a mi.

L'any 1639, a disset anys, Francesc Fontanella dedicava un poema al seu pare, el jurista Joan Pere Fontanella, i el tancava amb aquests versos, que faig meus ara per tancar aquesta intervenció: el poeta hi diu que la veu del fill s'ha d'equiparar a la del pare, perquè la del fill és una prolongació de la primera; per aquesta raó la cançó, el poema, s'ha d'aturar, ha de finir, i aturar així la lloança del progenitor, que perdrà els seus mèrits honorables si qui en fa l'elogi és el seu propi fill:

Però, si la del fill és veu del pare,
cançó, ton curs i sa alabança pare,
que no fóra alabança
en qui la glòria alcança
de mèrits tan honrosos
acumular aplausos sospitosos.

EULÀLIA MIRALLES
Institut Interuniversitari
de Filologia Valenciana
de la Universitat de València

De viva veu. Recordant Carles Miralles

Els déus de Carles Miralles han volgut oferir-me una vivència de lector que no havia experienciat mai abans: haver de llegir l'obra poètica completa d'un autor —d'un poeta— per vivificar-ne la veu, i fer-ne un recordatori davant de gent que sentia en present l'absència de la persona, de l'acadèmic, i del poeta Carles Miralles.

A Carles Miralles, jo l'havia llegit més a fons com a traductor dels poetes grecs moderns i com a estudiós de la literatura grega antiga, que no com a poeta, que també; per això, posar-m'hi, en aquestes circumstàncies, no era un exercici de nostàlgies, de reviure un passat perdut i retrobat en els mots, sinó una experiència lectora, un acte de voluntat i de volença per fer sonar en viu i en alta veu (com li agradava a Carles Riba) els seus mots amb una fonètica i dicció mediterrànies, o, si es vol, «a la manera valenciana».

Per voler donar-ne una visió coherent, m'he permès navegar per la seua poesia «d'aspra dolcesa» i fer-ne una tria cronològica amb la intenció de recórrer-li la vida en vers. Del principi al final. Com marquen les dates de creació dels poemes: 1963-2001.

Antic que em sent, sóc dels que creu que la vida d'un poeta cal cercar-la en els seus versos, si se la vol compartir de paraula. Com qui mira un mosaic que crema al sol i es dissol a la intempèrie. Com qui passa full a full un àlbum d'apaulades fotos. Com el músic que interpreta una partitura. Com un actor en escena.

Em permetreu, doncs, que faça senzillament això: ser la veu del sud que ara vivifica la paraula escrita del poeta Carles Miralles.

Ací en teniu la mostra.

D'aspra dolcesa. Poesia 1963-2001
(Proa, 2002)

«Miralles, amb la idea de fixar de manera definitiva el seu corpus líric, reuneix en aquest volum tots els poemes escrits al llarg de quasi quaranta anys, barrejant els reculls ja publicats amb d'altres d'inèdits. O pràcticament inèdits. De fet, la seva trajectòria, almenys en els inicis, és plena de buits i de salts.» («Notes per a una lectura», pròleg de Joaquim Molas.)

La terra humida
(Poemes escrits entre 1963 i 1966)

Els rellotges marquen, insistentment
i amb tranquil·la indiferència,
a la mateixa hora cada dia
hores idèntiques.
Indiferent al temps, jo penso
que no tinc res a fer que vulgui fer.
Em consumeixo, com la cigarreta
oblidada del cendrer.
Els ulls cansats, l'ombra dels xiprers;
les flors de plàstic: tan falses com tot
—que només cal que algú hi posi els ulls
perquè en compregui la natura.
M'he afaitat malament, aquest matí,
i porto fluix el nus de la corbata,
però em demano, no sense vergonya,
si sóc un noi que es pensa que és un home
o sóc un home que s'amaga
rere el noi que va ser.

* * *

Amb un amor
una esperança
un desconhort.
Amb un adéu
llançat al mig
d'un carrer gris.

Vivia a un carrer verd
ben a recer de dubtes:
vaig estrenar
pantalons llargs
i uns ulls de mirar noies.
Avui era demà.
A hores d'ara, també,
ahir és un mot petit
que es va fent gran
de dia en dia.

* * *

Alguns poetes en concili, un dia,
concloueren que a la gent
no li serveix de res la poesia.
Ho atribuïren al fet
que parlaven encara a l'antiga
d'amor i de roses
i havien doncs perdut la gran missió
social que abans tenien,
l'eficàcia didàctica primera.
Compromesos, varen convertir
cada poema en una arma llancívola
contra els rics i els amos i els burgesos
i llavors alguns joves van expressar
el parer que l'arma eren les armes
i la revolució, i, encara,
que el sexe i les drogues
ja els bastaven. Que la poesia
era un mitjà massa antiquat i lent,
apte si de cas a fer homes
però no a crear exèrcits
ni a fer canviar de mans les fortunes
el poder la llibertat
l'àguila i no el foc i la justícia.

Manual de cosmologia
(Poemes escrits entre 1966 i 1969)

Ara que ets jove, i a més assenyat,
treballador i solter, és de témer
que la primavera et deixi las
i un pèl fotut. Això no obstant, d'aquí a dos
dies, vacances pagades.
I també és de témer
que les vacances et deixin las, encara
més, i fotut, però aleshores pots esperar
la pròxima primavera: esperar,
no te n'oblidessis, és virtut
principalíssima. Cal, això no obstant,
que no abduquis mai dels preceptes d'ètica
antics i venerables que vas aprendre a escola
i que tinguis coratge i llegeixis
el diari per saber com va la guerra
que toqui i per fer més ferma la teva fe
en l'animal home, animal fet de déu, diuen,
i de bèstia, segons els fets confirmen.
Cal, igualment, que ara, de jove, treballis
com la formiga famosa de la faula,
que, si t'agrada una noia, encara que en tingueu
ganes no t'hi allitis, car faria
mal efecte i és pecat.
Cal que penquis, dia i nit, que guanyis
el que et vulguin pagar i els estiguis
agraït, i que et casis, naturalment
per l'església, disposat a no saber res
de res i a anar fent fills.
A canvi tindràs, a més de vacances
pagades, potser un sis-cents i tot.

* * *

Nàufrag de tot, a l'illa
dels ciclops que devoren companys, jo,
amb gens d'astúcia, cansat, Ulisses
altre cop, sempre la mateixa història.

No hi ha ni vi ni ull ni tronc d'arbre que valgui:
home, com tu, i no pas màgic, però també
sense estel, heus-me aquí que entre els companys destrio
abatut l'home que devoraran
avui els vells ciclops com sempre.

Nàufrag de tot, amb aquesta ànima
lentament trosdejada,
enllà del sol, jo, fins al límit pur
d'aquest cor i d'aquell cor, fre
del cavall, del galop, de les il·lusions
de cada home amb els homes, arbres
que llancen inútilment al cel
impertorbable els braços nus
i retorts, patètics de tan lliurats.

Nàufrag de tot, aquests pins, qui
els ha cremat, aquests
pins que creixien de fa anys,
abans de la tempesta?
Els pins, la fusta de les naus.

* * *

Nàufrag de tot, que no
del teu amor.
Només vull la teva mà,
la certesa
que no he de caminar sol
el camí,
la teva mà on
cabria la meva ànima,
nàufrag de tot, que no
del teu amor,
pobre i
perdut,
i els ulls
on cabria el
meu cor, nàufrag de tot,
i el teu cos

on s'il·luminaria
el meu cos,
sol
i en la nit,
i la flor
dels teus llavis,
sempre encesa,
nàufrag
de tot, que no
del teu amor
per a mi.

Camí dels arbres i de tu
(Llibre de 1981)

Diré la tendresa
del teu amor
per a mi,
diré l'alegria
tan alta de viure
en els pronoms
del tu i del jo.
Et tinc i em tens
i les coses
ho són perquè teves
o meves de tu
o perquè tu les mires
i són paraula teva
després
per a mi.
Tu fas que trobi en mi
el que tu em dius
i aleshores
la tendresa fa d'arrel
a la vida i floreix,
alegria i esper,
contra l'hivern encara.
L'esperança,
que amb l'amor

que ens tenim
l'ombra del temps
clivella,
l'un a l'altre ens lliga
ara i
aquí, com som i
on som, tu i
jo.

* * *

Quan és l'hora de néixer, sempre
hi ha un crit, com una espasa
fendint la fosca. Miro
a través dels vidres, amb ulls
que respiren assossegats.
Es lleva l'aurora enllà de la boira.
Vetllo, insomne,
la placidesa que l'esforç
ha deixat als teus membres.
El món és fang encara humit, que surt
del torn i espera el do del sol.

* * *

Hem resseguit entre els pins les senderes
de la pluja d'ahir. El front, els polsos,
qui me'ls ha pintat amb sang de les móres
que m'alleugen, flairoses, del salobre
tan tenaç i del vent? Ara s'ensorren
en el meu cor les notes de la vella
melodia, a la posta, com l'arena
molla d'aquest matí sota el teu peu.
Ja s'encén, vinyes enllà, el crepuscle.
No sents, ara, la remor incontenible,
el crit que no té fi, contra la calma,
el vent que et vinclà el cor sense remei,
la fera insadollable entre les illes
que bressola, amb turmentat fingiment
de troncs de garrofer, fulles com vidres?

Daurat i trist, tremola el rierol
que arrossega deixalles i brutor
com l'aigua del vers fa amb els seus mots, vinyes
ençà, cap a la mar, sense perdó.

Veuen el foc els ulls que cremen nit.

La mà de l'arquer
(Llibre de 1990)

Estossega el vell arbre,
agitat i febrós,
de fulles massa joves,
sota l'assot del vent,
amarat per la pluja.
Plata nova de lluna,
després, serp de claror
glaçada, i les estrelles
que il·luminen la poca
ombra d'aquell malson
que torna sense treva,
i les taques de sang
a les mans i aquell jove
que se t'assembla tant,
i el cor quan ell somriu
se't gela. Ja ho saps, ara,
que morir és no poder
mai més tornar del somni.

* * *

Entre els morts i la vida
ales blanques, la calma
de la mar que s'aprima
i s'esmuny de l'estreta
de les illes en cercle.
Una barca llunyana
navega un lent camí
en silenci per l'aigua.
Ocells grassos, voraços,

dels confins de la terra
i del temps arribats,
l'estridentència que arrenca
el batec de tanta ala
diu de lluny a l'oracle
que no hi ha cignes ni àligues
i que sols la llacuna
entre els morts i la vida
és el melic del món:
sal i algues i plomes.
Dits de carbó dibuixen
un eteri dolor
retallat per la lluna,
i roman mut l'oracle.
La barca del teu cor,
rei del riu de la mort,
navega un lent camí
en silenci per l'aigua
ja solcada d'estrelles.
La puresa del cant
s'eleva com una alba
del dedins de la fosca.
La reina al teu costat
recompon la dolcesa
d'aquells fragments de cel
que tu, pastor d'estels,
miralleges de sal.
La teva ment reposa.

* * *

La lluna arrijava i trenava
el seu reflex, pàl·lid, al mar,
com ara fa la música, i també
l'home que traginava en solitud
el feix feixuc d'errors dels dies.
Era ferma i justa; creixia
com una allau la veu, quan fou segada
com l'or del blat, nu sota el sol i estès.
Tinc el reflex de la lluna a les mans

i el lliuro al natzarè que entrà
rei a Betlem. Tremola l'orgue, lluny.
Les meves mans són un cabàs
que pesca lluna i on potser
restà captiu un peix;
a les mans
de l'infant que vaig ser.

La ciutat dels plàtans
(Llibre de 1995)

ESCLAT DE LA MEMÒRIA

Entre ruixat i ruixat
el sol, aquest matí, duia
de la mà l'escalf, tan dolç,
del record, vermellenc d'or,
dels dematins tan intensos,
voravies caminades,
revolts de conversa i arbres
que aixoplugaven petons
sota la pluja, desig
sense límits ni contorns,
l'aigua profunda d'uns ulls
blaus que miraven els plàtans.
Sap de tu, aquesta ciutat,
més que tu, i de vegades
encén sense tu esperar-t'ho
el llum de dies llunyans
que eren només pols de cendra
dins de la teva memòria.

* * *

ESTUDIANTS DESPRÉS DE LA PLUJA

Aquest matí hem tornat a tenir pluja,
mitjans de juny, i els estudiants que acaben
els exàmens omplien de paraigües
la plaça de la Universitat, plena

dels colors de l'estiu. Mostren als ulls
encara una confiança per desobre
de les enquestes que els fan aturats
d'aquí a pocs anys i ja ara esveradissos
del món que els fem. Ells somien la vida
com els sembla que la voldrien, cada
dia amb canvis, no decantada ja
com és la teva, sinó de colors
diversos formada sota la pluja
amable i fresca de l'estiu que enceten
i tenen ja tot farcit de projectes
que no sabem si mai podran dur a terme.
I ara, ciutat, celebra l'alegria
dels colors tan intensos, acabats
d'esbandir i nets, que amb seu i estatge al cap
de cada un d'ells al forn del sol ja encès
es couen lentament com la terrissa.

* * *

NOIS ENTRE ELS COTXES

Quan els semàfors detenen el trànsit
tan dens, s'aixeca un vol d'adolescents
que serpeja entre els cotxes oferint
mocadors de paper o demanant
cigarrets o diners o netejant
els vidres del teu cotxe amb draps eixuts
o amb aigua poca o bruta.
Prop d'una plaça cèntrica,
sota l'altívola mola dels bancs
de vidre i d'acer, no lluny de botigues
plenes d'objectes d'extrema elegància,
a tocar dels magatzems més fornits
de regals de bon gust per cada cas,
allí on un jovencell, tot ell vestit
de marca, espera que munti a la gropa
de la seva moto la noia d'ulls
dolços i fondos, i una dona vella
mira d'endur-se el poc sol de gener

a casa, i els semàfors i la gent,
canviant i la mateixa, componen
una i altra vegada la mateixa
escena que canvia, mentre els nois
es dispersen somrients o queixosos
segons la sort i miren les monedes
com els coloms les veces que els han dat.

Mans lentes d'aigua
(Llibre de 2002)

Ha entrat aviat la fosca del capvespre.
Jeus sol al llit de l'hospital. Malalt,
no saps pensar en els altres.
Tot buit de tu, la llàstima
que et tens t'entela els ulls d'imatges
de tu i de tu. T'han tret un càncer
i et diuen que potser te'n sortiràs;
tu et sents, però, com un nen que se sent
injustament tractat i quan s'adorm,
sol amb ell sol i amb els llavis amargs,
una por molt profunda
li esclata a la pell i el desperta.

* * *

Entre la terra fosca
i el cel tan alt d'aquesta primavera
hi ha hagut el vent, camí per als ocells,
hi ha hagut els albercocs,
la pluja i la tendresa,
la flaire de després,
hi ha hagut l'ardiment i les roses,
la lúcida i tan pura voluntat
d'encalçar la vida i deixar,
entre la terra fosca
i el cel lúcid i pur d'aquest estiu,
l'eco tenaç de les paraules dolces
d'una saviesa amarga.

* * *

Per a tancar aquest llibre de poemes,
mentre prenc notes i feinejo en altres
coses, miro de trobar imatges
de tu i de mi estimant-nos, del vellut
de la vida, acollent com la seda
que és fresca i pell de la teva alegria.
Quan érem joves, la mar era fora
de nosaltres i els nostres cossos planxes
de surf que rabents planaven endutes
per les ones de l'encesa sang, altes.
Deixo els papers i els llibres per anar-me'n
al llit. Ja s'ha acabat la música.
Et veig absorta al sofà, que llegeixes
encara, que somrius i em dius que esperes
l'últim telenotícies. Quan vinguis,
posa la mà sobre els meus ulls i besa'm
a poc a poc tan tendrament com puguis
fins que onegi cos meu endins l'amor
i els nostres cossos esdevinguin barques
per a solcar-ne lentament la mar.
N'haurem parat l'estesa tibant calma
per a jeure-hi amants fins a l'arena
del futur teu i meu de cada dia.
No me n'he anat i tinc de tu nostàlgia.

JOSEP PIERA
Secció Filològica

Cloenda

Amb la lectura dels versos de Carles Miralles, que ens ha causat a tots una gran emoció, clourem aquest acte de record i homenatge al nostre amic, company, membre de l'Institut, membre de la Secció Filològica, però també poeta, filòleg, humanista, professor...

Moltes vegades es fa servir la metàfora de l'ordinador per explicar el cervell humà, i es diu que és el pensament el que modela allò que es projecta en els circuits del cervell, de tal manera que creem rutines de comportament que ens donen una certa seguretat. Però el cervell és molt més que un ordinador perquè té alhora la capacitat de fer front a situacions noves, i, per tant, de reprogramar-se en funció de les circumstàncies, sobretot quan aquestes canvien. Això tampoc no els passa als ordinadors, que simplement esborren la informació i tornen a començar de zero. El cervell no comença mai de zero sinó que té una continuïtat en el temps i s'han de crear noves rutines de comportament per a substituir les rutines anteriors, que passen a ser buits de realitat. Això és el que ens passa a la Secció Filològica, la pèrdua de tots i cadascun dels companys va deixant un forat que no s'omple amb noves incorporacions. En el record continua una veu i aquesta veu roman.

En una secció com la nostra, tots els buits que han anat deixant els col·legues que se n'han anat —aquest darrer any ha estat especialment trist en aquest sentit— van restant tota una sèrie de veus que esperem que parlin, i que ho facin d'una determinada manera, perquè, al cap i a la fi, cada veu tenia la seva pròpia identitat. El Carles Miralles ha estat (i roman) una veu molt potent, no sols a la Secció Filològica, sinó també a la Comissió de Lexicografia. Ens faltará aquella veu que de vegades ens feia perdre el temps amb actituds diletants, que d'altres ens feia enfadar a alguns —a mi particularment— quan deia: «Sort teniu que no sóc lexicògraf perquè si us deixés portar la reunió als que ho sou no us en sortiríeu», però que alhora sabia esperar el moment adequat en què donant voltes sobre les seves prò-

pies paraules —perquè construïa el discurs lexicogràfic a mesura que anava parlant— per a resoldre els casos obscurs amb una generalització que agraiem, perquè havia passat de l'anècdota de la discussió d'aquell tema precís i quotidià a una generalització que ens permetia de fer un pas endavant.

La veu de Carles Miralles tenia a més una altra habilitat: redactar documents que aparentment eren vagues i indefinits, però que llegits amb cura eren una síntesi comprimida d'idees profundes i mesurades. Doncs bé, aquesta veu és avui un forat que ens ha deixat: «si quan encara hi eres ja sentíem nostàlgia, ara que no hi ets la nostàlgia s'ha fet encara molt més grossa».

La ment humana, però, té mecanismes de supervivència, de recuperació, de resiliència davant les adversitats i habitualment incorpora en el record les veus que se n'han anat i és en el record que perduren. Moltes gràcies a tothom per l'assistència a aquest acte, que segurament recordarem tots com el dia en què vam fer comú el nostre sentiment de record per a en Carles Miralles.

M. TERESA CABRÉ
Presidenta de la Secció Filològica

SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES

Títols publicats

- [1] Manuel RIBAS I PIERA, *Josep Puig i Cadafalch, cofundador i membre il·lustre de l'IEC* (1996)
- [2] Josep M. CAMARASA, *Ramon Turró, un modernista al laboratori* (1997)
- [3] Josep CARRERAS, *August Pi i Sunyer. Semblança biogràfica* (1998)
- [4] Manuel SUBIRÀ, *Pere Domingo. Semblança biogràfica* (1998)
- [5] Albert BALCELLS, *Enric Prat de la Riba i l'Institut d'Estudis Catalans* (1998)
- [6] Oriol CASASSAS, *Miquel A. Fargas i Roca i els nous horitzons* (1999)
- [7] Xavier BARRAL, *Josep Pijoan. Del salvament del patrimoni artístic català a la història general de l'art* (1999)
- [8] M. Àngels Anglada i d'Abadal. *Sessió en memòria* (1999)
- [9] Eulàlia DURAN, *Agustí Duran i Sanpere. Semblança biogràfica* (2000)
- [10] Francesc FONTBONA, *Joaquim Folch i Torres. Semblança biogràfica* (2000)
- [11] Jordi SALES, *Jaume Serra i Hünter. Semblança biogràfica* (2000)
- [12] Carles MIRALLES i ANSCARI M. MUNDÓ, *Lluís Nicolau d'Olwer. Semblança biogràfica* (2000)
- [13] Josep M. FONT, *Guillem M. de Brocà. Semblança biogràfica* (2000)
- [14] Oriol de BOLÒS, *Pius Font i Quer. Semblança biogràfica* (2000)
- [15] Antoni ROCA, *Esteve Terradas i Illa. Semblança biogràfica* (2000)
- [16] Joan VENY, *Antoni M. Alcover i Sureda. Semblança biogràfica* (2000)
- [17] Pere LLUÍS FONT, *Joaquim Carreras i Artau. Semblança biogràfica* (2000)
- [18] *Enric Casassas i Simó. Sessió en memòria* (2000)
- [19] David SERRAT, *Lluís Solé i Sabarís. Semblança biogràfica* (2000)
- [20] *Ramon Aramon i Serra. Sessió en memòria* (2001)
- [21] Antoni SERRA I RAMONEDA, *Joan Sardà i Dexeus. Semblança biogràfica* (2001)
- [22] Aina MOLL, *Francesc de Borja Moll. Semblança biogràfica* (2001)
- [23] *Josep Roca-Pons. Sessió en memòria* (2001)
- [24] Josep ENRIC LLEBOT, *Eduard Fontserè i Riba. Semblança biogràfica* (2002)
- [25] Carles MIRALLES, *Lluís Segalà i Estalèlla. Semblança biogràfica* (2002)
- [26] Albert BALCELLS, *Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Semblança biogràfica* (2003)
- [27] Jaume CABRÉ, *L'ocellot sinistre. Semblança biogràfica d'Àngel Guimerà* (2003)
- [28] Pere LLUÍS FONT, *Eusebi Colomer i Pous. Semblança biogràfica* (2003)
- [29] Ricard GUERRERO, *Josep Alsina i Bofill, amor a la professió, amor a la llengua, amor al país. Semblança biogràfica de Josep Alsina i Bofill* (2003)
- [30] M. Teresa FERRER, *Joaquim Miret i Sans. Semblança biogràfica* (2003)
- [31] Josep M. MAS I SOLENCH, *Ferran Valls i Taberner. Semblança biogràfica* (2004)
- [32] Oriol CASASSAS, *Josep Trueta i Raspall, el símbol. Semblança biogràfica de Josep Trueta i Raspall* (2004)
- [33] Salvador REGUANT, *Josep Ramon Bataller i Calatayud. Semblança biogràfica* (2004)
- [34] *Marià Villangómez. Sessió en memòria* (2004)
- [35] Carles A. GASÒLIBA, *Ramon Trias i Fargas. Semblança biogràfica* (2004)
- [36] *Homenatge a Joaquim Ruyra en el centenari de 'Marines i boscatges' (1903-2003)* (2005)
- [37] Manuel CASTELLET, *Josep Teixidor i Batlle. Semblança biogràfica* (2005)

- [38] Carles MIRALLES, «Un xic exòtic i desorientat». *Semblança de Joan Maragall l'últim any de la seva vida* (2005; 1a reimpr., 2011)
- [39] Ramon Margalef. *Sessió en memòria* (2005)
- [40] Eva SERRA, *Ferran de Sagarra i de Siscar. Semblança biogràfica* (2005)
- [41] Josep MASSOT, *Jordi Rubió i Balaguer. Semblança biogràfica* (2005)
- [42] Joan VILÀ-VALENTÍ, *Pau Vila i Dinarès. Semblança biogràfica* (2006)
- [43] Joan SOLÀ, *Pompeu Fabra i Poch. Semblança biogràfica* (2006; 1a reimpr., 2011)
- [44] Albert BALCELLS, *Francesc Martorell i Trabal. Semblança biogràfica* (2006)
- [45] Jacint CORBELLA, *Antoni Esteve i Subirana. Semblança biogràfica* (2006)
- [46] Oriol CASASSAS, *Leandre Cervera i Astor. Semblança biogràfica* (2007)
- [47] Josep VALLVERDÚ, *Josep Carner i Puig-Oriol. Semblança biogràfica* (2008; 1a reimpr., 2011)
- 48 Albert BALCELLS, *Antoni Rubió i Lluch, historiador i primer president de l'Institut d'Estudis Catalans* (2008)
- 49 *Oriol de Bolòs i Capdevila. Sessió en memòria* (2009)
- 50 Joaquim MOLAS, *Miquel dels Sants Oliver i Tolrà. Semblança biogràfica* (2009)
- 51 Josep M. CAMARASA, *Josep M. Bofill i Pichot. Semblança biogràfica* (2009)
- 52 *Jordi Sarsanedas. Sessió en memòria* (2010)
- 53 *Rafael Caria. Sessió en memòria* (2010)
- 54 *Joan Bastardas. Sessió en memòria* (2011)
- 55 *Josep M. de Casacuberta i Roger. Sessió en memòria* (2012)
- 56 Josep MASSOT I MUNTANER, *Frederic Clascar i Sanou. Semblança biogràfica* (2012)
- 57 Albert BALCELLS, *Pere Coromines i Montanya. Semblança biogràfica* (2013)
- 58 *Antoni Prevosti i Pelegrín. Sessió en memòria* (2013)
- 59 Eulàlia DURAN, *Joan Fuster. Semblança biogràfica* (2013)
- 60 Eva SERRA, *Josep de C. Serra i Ràfols. Semblança biogràfica* (2013)
- 61 *Oriol Casassas i Simó. Sessió en memòria* (2014)
- 62 *Enric Lluch i Martín. Semblança biogràfica* (2014)
- 63 *Ramon Jardí i Borràs. Semblança biogràfica* (2015)
- 64 *Modest Prats i Domingo. Sessió en memòria* (2016)
- 65 *Antoni M. Badia i Margarit. Sessió en memòria* (2016)
- 66 *Francesc Vallverdú Canes. Sessió en memòria* (2016)
- 67 *Carles Miralles i Solà. Sessió en memòria* (2017)

